A DIÓSGYŐRI M. KIR. VAS- ÉS ACZÉLGYÁR TÖRTÉNETE.

1765-1910.

MISKOLCZ
SZELENYI ÉS TÁRSA KÖNYVNYOMDÁJA
1910.

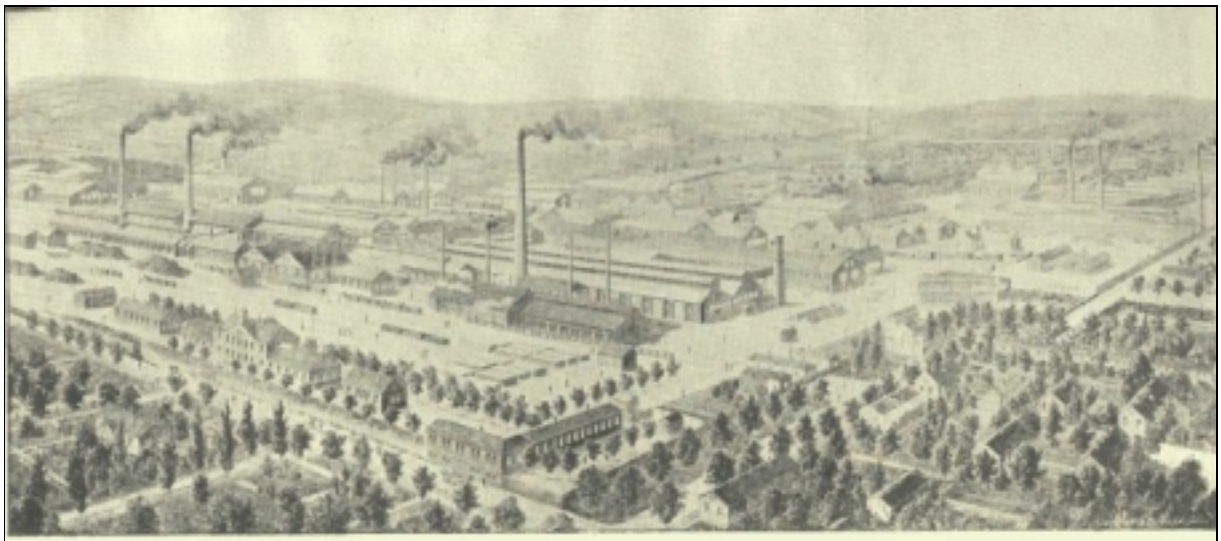

A DIÓSGYŐRI VAS- ÉS ACZÉLGYÁR LÁTKÉPE AZ 1900. ÉVBEN.

A jelenlegi diósgyőri vas- és aczélgyár eredete azon kisebb vasgyárakra vezethető vissza, melyeket **Fazola Henrik** würzburgi születésű, vagyonos és vállalkozó szellemű egri lakatosmester az 1765. évben a közel fekvő tapolcsányi, upponyi és nekézsenyi vasérczek értékesítése czéljából a Garadna- és Szinvavölgyben létesített.

Ezen vasgyárak egy, Felső-Hámorban a garadnai völgy Szent-Lélekre vezető elágazási bejáratának baloldalán lévő nagyolvasztóból, azonkívül a Szinvavölgyben több kisebb kohóból állottak, mely utóbbiak a következők:

1. Egy nyújtómű a jelenlegi tógát alatt lévő hegyszorosban, a gáttól körülbelül 100 méter távolságban.

2. Két készelő tűzhely a régebbi Zartl-féle székgyár fölött, az ottani cseppkőbarlang bejárata melletti fensíkon.

3. Egy a Zartl-féle székgyár ezelőtti helyén lévő készelő tűzhely- és nyújtómű.

4. Egy készelő tűzhely, mely a mostani Zartl-féle székgyár fölötti völgyszorosban állott, szemben az ottani barlangokkal.

5. Egy készelő tűzhely- és nyújtómű azon helyen, hol a Zartl-féle székgyár jelenleg áll és

6. Két készelő tűzhely és egy nyújtómű Alsó-Hámor alsó részén, Miskolczról jövet a 4-ik háznál.

A nagy olvasztó és az 1., 2. és 3. alatt említett kohóművek üzemben tartásához szükséges hajtóerőt a Garadna szolgáltatta, a többi kisebb kohó részére pedig a Garadna és Szinva egyesített vize lett felhasználva; a vízierők használata volt mérvadó ezen összes kohók elhelyezésénél, melyek annak idején az általuk gyártott vas kiváló minősége folytán Magyarországon jó hírnévnek örvendtek.

Miután ezen kisebb vaskohók felépítései alapítójuk vagyonát felemésztették, egy haszonrészesedési társulat tulajdonába mentek át, mely azonban szintén nem prosperált, úgy, hogy ezen vasgyárak vezetését már 1770. évben - a Bükk-hegység nagy kiterjedésű erdeinek értékesítése érdekében - a m. kir. kincstár, mint főrészvényes, vette át s berendezéseit egy a jelenlegi tógáttól balra telepített és az e czélra ide átvezetett Szinva által üzemben tartott, kereskedelmi vasak (balta, patkó, szeg, csavar stb.) gyártására szolgáló kovácsműhelylyel, a 3. szám alatt említett nyújtóművet pedig egy eszterga- és lakatosműhelylyel egészítette ki.

Egy századon keresztül kezeltettek ily módon a hámori vasgyárak, hol kedvező, hol kedvezőtlen pénzügyi eredménynyel s csak annyiban történtek azoknál változások, hogy a Felső-Hámorban (Ó-Massán) lévő nagy olvasztóüzem a múlt század húszas éveiben felhagyatott, illetve a Garadna vizierejének jobb kihasználása czéljából lejebb (Új-Massára) helyeztetett s egyidejűleg a hámori völgygát építtetett, hogy ez által a kis vasművek üzeme a Garadna és Szinva esetleges vízállásától függetleníttessék.

A feldolgozott vasérczek csekély vastartalma, a faszénnel való tüzelés, az üzemi berendezések hátramaradottsága, valamint a gyártási mód avultsága lettek okozói annak, hogy a hámori vasgyárak - melyeknek évi termelése körülbelül 9-10,000 bécsi mázsát tehetett ki - nem jövedelmeztek s ennélfogva mindinkább hanyatlottak.

Amint aztán a múlt század 60-as éveiben foganatba vett nagymérvű magyar vasútépítkezések sínszükségletét a hazai gyárak fedezni nem tudták s a kormány szerfölött drága és többször igen rossz minőségű síneket külföldről volt kénytelen hozatni, 1867. év végével a pénzügyminisztériumban azon terv érlelődött meg, miszerint egy kizárólag **vassínek és hozzá való kapcsolószerek** gyártására berendezett vasgyár létesíttessék.

Ennek folytán a Borsodmegyében feltárt barnaszén és vasércztelepek, továbbá a vidéken lévő nagy kiterjedésű erdőségek értékesithetése czéljából, tekintettel arra, hogy a hámori völgygát a gyárüzemhez szükséges vízmennyiséget biztosítja és a kincstár a hámori vasműveknél némi tisztviselő- és munkásszemélyezettel is rendelkezett, elhatároztatott, hogy Diósgyőr és Miskolcz között a Szinva völgyében fekvő kincstári földbirtokon egy vasgyár létesíttessék, amelyben egyelőre 50 ezer bécsi mázsa nyersvas és 200 ezer bécsi mázsa vassín gyártható lesz.

Ezen új vasgyár építésének műszaki keresztülvitelével a diósgyőri m. kir. jószágigazgatóság élén állott **Gombosy János** m. kir. osztálytanácsos adminisztrácziója alatt **Glanzer Miksa** m. kir. bányatanácsos bizatott meg, ki az építkezést 1868. évi május havában meg is kezdte, mely építkezésnél az alsóhámori vasgyárak legnélkülözhetetlenebb műszaki munkaerők átengedésén kívül öntött- és kovácsoltvas gépalkatrészek és berendezési tárgyak készítésével is segédkeztek s e czélból 1868. évben a fentebb 6. pont alatt említett két készelő tűzhely és az egyik nyujtómű egy kőszéngázmosókészülékkel biró kavarópesttel egészíttetett ki.

Már az új vasgyár építése alatt is előkészületek történtek arra nézve, hogy az a szükséges barnaszén- és vasérczmennyiségekkel el legyen látható. E czélból egy lóvonatú vasút létesült a vasgyár és a pereczesi Mátyás-barnaszénbánya közt, amelyben az 1 méter vastag, de különben csak silány, földes és salakdús szenet szolgáltató széntelep már kellőképen fel volt tárva. Ezen lóvonatú vasút azonban, az azzal elért kedvezőtlen üzemi eredmények következtében, alig egy évi üzem után, gőzmozdonyú vasúttá alakíttatott át.

Minthogy azonban az ezen széntelep által szolgáltatott barnaszén hőhatálya annyira csekély volt, hogy az kohászati czélokra hasznavehetetlennek bizonyult, egyidejűleg a 2330 m. hosszú Graenzenstein-altárna is építtetett azon czélból, hogy a pereczesi hegy túlsó oldalán fekvő, már szintén feltárt és sokkal jobb minőségű barnaszenet szolgáltató Wiesner- és Adriányi-telep hozzáférhetők legyenek.

A barnaszénbányák termelőképességének fokozására irányuló munkálatok foganatosításával egyidejűleg megkezdetett a bányakincstár által megszerzett telekesi és rudóbányai vasérczbányák feltárása és rendes üzembe való helyezése is, hogy így az épülőfélben lévő diósgyőri nagyolvasztó üzeméhez szükséges vasérczmennyiség előre biztosítva legyen.

Ezen vasérczek, melyek csekély réz-, phosphor- és kéntartalommal, 4-5% manganoxyd- és 40-70% vasoxydtartalommal bírtak, az ugyan tervezett, de soha ki nem épített szárnyvonal hiányában a diósgyőri gyárba még tengelyen szállíttattak.

Az 1870. év deczember havában a nagyolvasztó, 1871. évben pedig a hengerde megkezdte üzemét, az újmassai nagyolvasztó pedig, valamint a hámori kohóművek üzemen kívül helyeztettek, véglegesen azonban csak 1881. évben lettek lebontva s jelenleg az összes kis vasgyárakból csupán az újmassai nagyolvasztó romjai láthatók.

A bányatelepekkel együtt 2 millió forint befektetéssel létesített s egy nagyolvasztóból, egy 3 hengersorral biró hengerdéből, egy kikészítő- és egy javítóműhelyből álló s egy 6 tonnás gőzpöröly és 2 bocspörölylyel biró diósgyőri vasgyár azonban hosszabb időn át nem birt feladatának megfelelni, amennyiben kifogástalan vassíneket csak a gyár vezetésében beállott többszöri változás után és csak akkor birt előállítani, amikor **Hamerák Mihály** m. kir. bányatanácsos a silány barnaszénnek közvetlen tüzelésre való felhasználásával felhagyott és mert új pénzáldoza-

tokat a Siemens-regenerativ rendszerű gáztüzelésre való berendezéshez a vasgyár a kormánytól már nem kérhetett, a meglévő kavaró- és hegesztőpestéket ostraui kőszénnel való tüzelésre rendezte be. Ezen szén használata az üzemet nagyon megdrágította ugyan, de az 1873. évben épített és csak teherszállításra berendezett miskolcz-vasgyári vasútnak forgalomba helyezése után mégis fenn volt tartható.

Ez alatt azonban a vasutak az aczélsíneket részesítették előnyben, úgy, hogy a diósgyőri gyár vassínjeivel a külföldi acélsínekkel szemben nem birta a versenyt, az akkori pénzügyi helyzet azonban nem engedte meg a gyárnak aczélsínek gyártására való átalakítását s így a gyár jövedelmezősége nagyon csökkent, olyannyira, hogy annak eladására vonatkozólag már komoly tárgyalások is folytak.

Az 1879. év végén aczélsínek gyártása tekintetében az első lépés megtörtént végre az által, hogy 1 Martinkohó 2 aczélpesttel és 1 előmelegítő pesttel létesíttetett.

Az 1880. évi állami költségvetés tárgyalása alkalmával a törvényhozás a diósgyőri vasgyárnak a m. kir. pénzügyminisztérium ügyköréből való kiválasztását és a m. kir. közmunka- és közlekedési minisztérium kezelése alá való helyezését, valamint a vasgyárnak az ugyanott felhalmozott kész és félgyártmányok eladási árából való újjászervezését jóváhagyta s egyidejűleg a diósgyőri vasgyárat a budapesti m. kir. állami vasutak gépgyára igazgatósága, illetve **Zimmermann Frigyes** igazgató kezelése alá helyezte, míg az eddig a vasgyárhoz tartozott telekesi és rudóbányai, valamint az upponyi, nekézsenyi, tapolcsányi, vinczepáli vaskőbányák nemkülönben a rozsnyóvidéki vasérczbányák, továbbra is a m. kir. pénzügyminisztériumnak alárendelve maradván, a m. kir. központi vasműigazgatóság kezelésébe bocsájtattak.

Egyidejűleg **Kamerák Mihály** bányatanácsos, diósgyőri műfőnök Brezovára (most Zólyombrézó) lett visszahelyezve és az akkor 700 munkást foglalkoztató diósgyőri vasgyár főnökévé ismét **Glanzer Miksa** bányatanácsos neveztetett ki.

A diósgyőri vasgyár átalakítása és újjáépítése 1881. évben lett megkezdve s az ezen átalakításhoz és bővítéshez szükséges tőke alapját az akkor épülőfélben lévő szamosvölgyi, sziszekdoberlini, budapest-pécsi és rákos-újszászi vasutak részére teljesített felépítményi anyagszállítások jövedelmei képezték. Ezen gyár a magyar vasutak, különösen ám. kir. államvasutak vasúti felépítményi és hídépítési anyagszükségletét - a tüzelésnél lehetőleg kizárólag saját barnaszenének felhasználása mellett - volt hivatva fedezni.

Tekintettel a rendelkezésre álló nyersanyagra, a folytaczél előállításánál a **bessemerezés** lett alkalmazva, mi mellett a nyersvas másodolvasztására regenerativlángpestek lettek építve és az aczél előállítására 2 hydraulikusan mozgatott converter lett felállítva.

Ezenkívül a sínhengerdében a meglévő 3 hengersor egy egyetemes hengerművel szaporíttatott, egy új gőzkazán- és gázgenerátortelep létesíttetett, a régi közvetlenül fűtött forrasztó-pestek helyett pedig regeneratív forrasztó- és kavarópestek lettek felállítva, továbbá egy új kikészítőműhely s egy csavar-, szegecs- és szegműhely létesíttetett.

Egyidejűleg a vasgyár szolgálatának központosítása czéljából egy közös hivatalépület építtetett és a gyártelep kibővítéséhez szükséges telkek, valamint a szénkiaknázási jog Varbó és Parasznya községek területén megszereztettek.

Zimmermann Frigyes igazgató fáradhatatlan tevékenységének és erélyének, valamint azon körülménynek, hogy nevezettnek az állami gépgyárban gyakorlott személyzet állott rendelkezésére - köszönhető, hogy a vasgyár átalakítására vonatkozó építési munkálatok, az építési tervek jóváhagyásától számítva, alig egy év lefolyása alatt voltak befejezhetek s hogy az aczélsínek megmunkálására berendezett új kikészítőműhely és a hengermű központi kazántelepe

már 1882 január havában, a központi gázfejlesztő telep, valamint az új 2 kavaró- és 6 hegesztőpest májusban üzembe vehető volt, míg a sínhengersorhoz kapcsolt egyetemes hengermű és a bővített régi kikészítőműhely augusztus elején, végül a Bessemerkohó 2 ömlesztőpesttel és 22 gázfejlesztővel már ugyanazon évi augusztus 19-én volt üzembe helyezhető.

Ugyanezen évben a Graenzenstein-altárnán át a mozdonynyal való szénszállítás megkezdetett.

A szénbányákban ezen időben, a csekélyebb értékű szenet tartalmazó Mátyás-, Scheuchenstuel- és Wiesner-telepek felhagyása mellett, a bányaüzem kizárólag az Adriányi-tárnára összpontosíttatott. Ezen telep lefejtése czéljából egy akna mélyíttetett le, mely a széntelepet 36 méter mélységben érte el; innen a telep feltárása északi és déli irányban eszközöltetett.

A szén ezen, Baross-aknának elnevezett, napi 600 tonna szállításra berendezett aknából ikergéppel szállíttatik és buktató készülék segélyével háromféle nagyságra osztályozó rostán át közvetlenül a vasúti kocsikba jut, melyeken a szállítás a bányaműtől a vasgyárig egy 10.6 kilométer hosszú, 1 méter nyomtávú bányavasúton történik.

Az 1884. évben a vasgyár szervezése annyiban szenvedett változást, hogy a gyárak igazgatósága, az államvasutak igazgatóságának újjászervezésével egyidejűleg, az államvasutak igazgatótanácsának fenhatósága alól kivétetett és a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi minisztériumnak alárendelt felügyelő bizottság felügyelete alá helyeztetett.

1885. évi április hó 19-én a diósgyőri vas- és aczélgyár nagy része és pedig: a hengerde, továbbá a hozzá tartozó kikészítő műhelyek, a szeggyár, mozdonyfűtőház s a raktárak egy része a tűz martalékává lett.

A tűzkár ellen biztosítva volt épületek újbóli felépítése oly gyorsan haladt előre, hogy az üzem augusztus hóban újból akadálytalanul és rendesen volt felvehető.

Ugyanezen évben egy új szivattyútelep létesíttetett, mely a vizet 2 szivattyúval egy a gyár fölött déli irányban fekvő dombon, 70 méter magasságban épített, 750 köbméter ürtartalmu falazott víztartányba szállítja; egyidejűleg a gyári vízvezeték is létesíttetett; a gyár villanyvilágítással lett ellátva, továbbá egy közönséges és tűzálló téglák gyártására szolgáló téglagyár építtetett.

1886. évben az akkori Martinkohó lebontatott és a Bessemerkohó ingotcsarnokához csatoltan - a lebontott Martinkohó építési anyagainak részbeni felhasználásával - egy nagyobb Martinkohó építtetett.

Az új hengerde kazánháza 8 gőzkazánnal és a generátortelep 32 generátorral bővíttetett, a gyári gyarmatban 1 tiszti, 6 félemeletes és 2 földszintes munkáslakház, Pereczesen pedig egy elemi iskola építtetett.

1887. évben a generátortelep további 14 kettős generátorral nagyobbíttatott, a téglagyárban még egy kemencze építtetett s ugyanott csévék és kagylók sajtolására szolgáló berendezés lett felállítva.

Miután az eddigi iskolaépület is szűknek bizonyult, egy új fiúiskola és egy kisdedóvóda építtetett, a régi iskolaépületben pedig csak a leányiskola maradt meg.

1888. évben **Glanzer Miksa** eddigi gyárfőnök, megrongált egészségi állapota miatt, megvált hivatalától s helyébe a gyár vezetésével **Teutschl Ferencz** felügyelő lett megbízva.

Ezen időben a már 1875. év végén üzemen kívül helyezett nagyolvasztó és a hozzá tartozó berendezések - minthogy azoknak átalakítása tetemes költséget okozott volna s a környéken lévő erdők egy modern nagyolvasztó üzeméhez szükséges tüzelőszert nem lettek volna képesek szállítani - lebontattak.

Az épület, melyben a fúvógép és a hozzátartozó gőzkazánok voltak elhelyezve, egy minta- és épületasztalos-műhelylyé alakíttatott át.

Miután az államvasutak az aczélsínek hosszára és szelvényeire nézve mindinkább nagyobb igényeket támasztottak s fővonalaikon Góliáth-síneket (folyóméterenként 42.8 kilogrammos súlyban) akartak bevezetni, kénytelen volt a vasgyár egy jóval erősebb és a modern technika minden igényeinek megfelelő új hengerde építését tervbe venni.

Ezen terv megvalósulása előtt azonban **Zimmermann Frigyes** igazgató, ki a diósgyőri gyár szervezése, újjáépítése és bővítése körül (mely akkor körülbelül 1600 munkást foglalkoztatott) általános elismerést és elévülhetetlen érdemeket szerzett, 1889. év szeptember havában meghalt.

Helyébe 1890. évi márczius havában **Förster Nándor** m. kir. vasúti és hajózási főfelügyelő neveztetett ki s az ő vezetése alatt mindjárt az új hengerde építése, továbbá egy új vasöntőde létesítése, a Martinkohónak alakos öntvények gyártására való kibővítése s új gépészeti felszerelésekkel való ellátása, a csavar-, szeg- és szegecsgyár berendezéseinek kiegészítése és a gyári gyarmat lakházainak 2 tiszti és 30 kettős munkáslakházzal való szaporítása vette kezdetét.

Az üzemet illetőleg még az 1890. évben több oly gyártási czikk előállítása honosíttatott meg, mely eddig a vasgyárban nem gyártatott; így az aczélkeresztezéseknek, valamint a mozdony-, szerkocsi- és vasúti kocsi-kerékvázaknak, nemkülönben gépalkatrészeknek aczélöntvényből való előállítása foganatba vétetett.

Azon körülmény folytán, hogy a diósgyőri gyár által gyártott aczél a mozdony-, szerkocsi- és vasúti kocsi-kerékvázaknál rendkívül jó minőségűnek bizonyult, a megrendelések a Martin-kohónál annyira felszaporodtak, hogy az a támasztott követelményeknek csakis egy harmadik Martinpesttel, a hozzátartozó 2 ingotdaruval és egyéb berendezésekkel való újabb bővítése után tudott megfelelni.

Az aczélöntésű kerékvázaknak a diósgyőri gyárban nagyban való gyártása (1891. évben 1041 drb., 1895. évben ellenben 5018 kerékváz készült) a mozdony-, szerkocsi- és vasúti kocsi-tengelyek gyártásának meghonosítását vonta maga után, ezenkívül a vasúti váltók, valamint különféle távirdai alkatrészek gyártása is megkezdetett.

A négyszeres hosszúságú sínek hengerlésére berendezett reverzáló sínhengerrmű 1892. évben üzembe helyeztetvén, az az 1893. évben a m. kir. államvasutak által fővonalai számára megrendelt Góliáthsínek, valamint villamosvasúti csatornasínek és hídszerkezeteknél használt zóresvasak gyártásával erősen volt foglalkoztatva.

Minthogy a többi üzemek, különösen az aczélmű, a kovácsműhely és a régi hengerdei kikészítőműhely bővítése folytán a munkagépek száma folytonosan növekedett, a kazántelepet is 4 új gőzkazánnal kellett kiegészíteni.

A széntelepek feltárása czéljából Pereczesen egy fúrlyuk mélyítése kezdetett meg, mely 145.1 méter mélységben a Mátyás-, Prokop- és Wiesner-telepet hatolta keresztül.

Ugyanezen évben a diósgyőri gyárra nézve azon rendkívül fontos intézkedés történt, hogy az addig a gyár belterületén volt s a gyárat fejlődésében nagyban akadályozó államvasúti állomás a gyár területéről kihelyeztetett.

Azon körülményre való tekintettel, hogy magán gép- és hajógyárak részéről is aczélöntésű és kovácsolt gépalkatrészekre számottevő megrendelések értekeztek, az 1894. évben a diósgyőri gép- és kovácsműhely újbóli kibővítése, egy IV-ik Martinpest és egy öntvénytisztítóműhely építése vált elkerülhetetlenné s egyúttal az anyagosztályozó és a vegyészeti műhely is kibővíttetett.

A műhelyek munkagépeinek szaporítása folytán a diósgyőri kazántelep ismét 3 gőzkazánnal nagyobbíttatott és ezenkívül az összes nagyobb gőzgépek egy közös gőzsűrítő berendezéssel láttattak el.

Az aczélöntőde az Alduna szabályozási vállalat számára szükségelt s addig megfelelő minőségben kizárólag a Krupp-féle gyár által szállított sziklavésők gyártásába is fogott és pedig oly kedvező eredménynyel, hogy egyik diósgyőri véső nemcsak a szerződésileg kikötött 90000 ütést tartotta ki, hanem csak 224822 ütés után, természetes kopás folytán, helyeztetett használaton kívül, mely körülmény az anyag kiváló minőségének fényes bizonyítéka volt.

A Góliáthsínek folytatólagos gyártása, továbbá a rohamosan épülő helyiérdekű és villamos vasutak részéről sín-, váltó- és hídvasanyag megrendelésekkel történt túlhalmozása és aczélöntésű és kovácsolt alkatrészek szállítása által való nagymérvű igénybevétele következtében a diósgyőri gyár kénytelen volt a Martinaczélgyártást fokozni s miután a régi Martinkohóban egy további kemencze felállítására nem állott hely rendelkezésre s különben is czélszerűbbnek látszott, hogy a Martinaczélingotgyártás az új hengerdéhez közelebb helyeztessék, 1895. évben az új hengerde mellett egy új Martinkohó építése vétetett foganatba.

A gyárigazgatóság ezenkívül az aczéllövedékek gyártását is vette tervbe s e czélból egy tégely-aczélkohó létesítése határoztatott el, melynek építése ugyanazon évben meg is kezdetett.

Az 1895. évben a 3 duóhengerállványból álló bocshengersor, hogy a bányasínek-, szögletvasak-, hevederek- stb.-ben nagyobbodott szükségletnek megfelelően a gyártás fokozható legyen, átépíttetett. A meglévő hengersorhoz egy 4-ik hengerállvány csatoltatott s a két utolsó állvány trióállványnyá alakíttatott át. A bocshengersor tehát ezen időtől kezdve a kavarópestek bocsvasának kihengerlésére szolgáló 2 duóhengerállványból és kész gyártmányok készítésére szolgáló 2 trióhengerállványból áll.

Ezen átalakítással kapcsolatban a hengersor egy gurító készülékkel, továbbá egy melegfűrészszel és egy a hengerdecsarnok nyugati oldalán elhelyezett hűtőpaddal lett ellátva.

Ugyanez évben a Slavianoff-féle villamos forrasztási eljárás szabadalma a gyár részére megszereztetvén, e czélra egy megfelelő műhely létesíttetett és az a szükséges gépészeti felszerelésekkel elláttatott.

A gyári gyarmatban pedig ugyancsak ez évben a vendéglő bővíttetett és egy 1000 személyt befogadó munkásétterem létesíttetett.

A leányiskola elhelyezésére egy megfelelő új épület készült s a régi leányiskola épülete egy kettős tiszti lakházzá alakíttatott át.

Az 1896. évi május hó 2-án megnyílt az ezredéves kiállítás Budapesten, melyen a diósgyőri gyárnak alkalma nyilt a hazai vasipar terén azon óriási haladást bemutatni, mely különösen az utolsó évtizedben eléretett.

Az 1896. évben a vasipar fellendülése folytán a diósgyőri gépműhely annyira el volt árasztva megrendelésekkel, hogy a támasztott igényeket a meglévő berendezésekkel kielégíteni nem tudta s ennek folytán a gépműhelyt kibővíteni és a szükséges segédgépekkel kiegészíteni kellett, különösen azon körülményre való tekintettel, hogy a diósgyőri gyár ezen időben a haditengerészet részére szükséges különféle hajóalkatrészeknek, valamint a belföldi gyárak által szükségelt különféle kovácsolt és aczélból öntött nagyobb gépalkatrészeknek készítését és szállítását vette tervbe.

Minthogy továbbá eddigelé a nagyobb kovácsolt alkatrészek legnagyobb része külföldről szereztetett be, a diósgyőri vasgyár berendezéseivel pedig csakis kisebb kovácsolt alkatrészek voltak készíthetők, szükségesnek mutatkozott egy 6 tonnás gőzpörölynek a hozzávaló futódaruval és 2 hevítőpesttel való beszerzése s miután ezen évben a vasúti váltók gyártása nagyban emelkedett, a váltóműhely felszerelése is megfelelően kiegészíttetett.

Ezen évben kezdődőt meg a haditengerészet és a közös hadsereg részére szükséges lövedékek gyártása is, mely czélból egy négyszeresen működő vízszintes és egy függélyes lövedéksajtológép és az ezekhez szükséges accumulator és hevítőpestek szereztettek be.

Ezen gyártási ág bevezetése által hazai vasiparunk azon helyzetbe jutott, hogy a közös hadsereg szükségletének fedezéséhez aránylagosan hozzájárulhat, mely szükségletet eddig kizárólag az osztrák és külföldi ipar fedezte.

Nagyobb kovácsolt és aczélöntésű alkatrészek szállításával a diósgyőri gyár már régebben a közös hadügyminisztérium tengerészeti osztályának szállítói sorába lépett.

Ezenkívül a vasöntöde, az asztalosműhely és szeggyár berendezései is kiegészíttettek.

A gépműhely túlterheltsége folytán szükséges volt a gépészeti osztály kisebb javítási munkálatainak elvégzésére egy külön javítóműhelyt különféle szerszámgépekkel és kovácstűzzel berendezni.

Az 1896. év végén a finom hengersor, mely egy gőzgép által közvetlenül hajtott 4 hengerállványból állott s ezen állapotban nem felelt meg már a követelményeknek, megfelelően átépíttetett és pedig olykép, hogy a gőzgép és a hengersor közé egy kerékelőtét lett beiktatva, melynek segélyével a meglévő 4 állványzat gyorsabban volt hajtható; a hengersorhoz egyidejűleg egy trió-előhengersor lett csatolva, mely ugyanezen kerékelőtét által hajtatik.

Az új hengerde részére egy teljesen vasszerkezetű gázgenerátortelep építtetett és 4 álló generátorral szereltetett fel.

Az új Martinkohó építése befejeztetett és az abban felállított 2 Martinpest üzembe helyeztetett, továbbá egy elektromos hajtású, 15000 kgrm. hordképességgel biró futódaruval és 2 hydraulikus ingotdaruval lett ellátva.

Az aczélszükséglet azonban ezen évben olyannyira fokozódott, hogy a Bessemerkohó és 2 Martinkohó által termelt aczélmennyiség nem volt elegendő. A gyárigazgatóság ennélfogva kénytelen volt a diósgyőri gyár részére körülbelül 1200 kocsirakomány aczélingotot külföldről beszerezni.

A gyár vízszükségletének folytonos emelkedése következtében két újabb hidegvízszivattyú, napi 2000 m^3 vízszállítással, a kazánház részére pedig további három gőzkazán szereztetett be.

A gyár műhelyeinek bővítése folytán a gyár szénszükséglete is emelkedvén, a szállítási, illetve közlekedési eszközöket kellett szaporítani, mely czélra 50 darab szénszállító kocsi, továbbá egy salakszállító, egy bányavasúti és egy tolató mozdony szereztetett be s a mozdonyfűtőház megfelelően kibővíttetett.

A széntelepek további feltárása czéljából az Egres-völgyben az előző évben már megkezdett fúrlyuk 203.22 méterre mélyíttetett le és 50.07 mélységben 1.40 méter; 173.08 méter mélységben 2.58 méter és 201.08 méter mélységben 0.23 méter vastag széntelepet fúrt meg.

Ez év folyamán Bábony határában, a Király-kútnál, egy másik fúrlyuk is megkezdetett, mely 258.86 méterig mélyíttetett le és 76.41 méter mélységben 1.10 méter, 152.10 méter mélységben 0.30 méter, 186.96 méter mélységben 0.20 méter és 255.08 méter mélységben 2.20 méter vastag széntelepet fúrt meg.

Azáltal, hogy Barossaknán az alsóbb, 100 méter mélységben fekvő széntelep kiaknázása megkezdetett, a nagyobb mennyiségben fellépett víz eltávolítására, az eddig használatban volt pulsometerek helyett egy 100 m^3 óránkénti szállítóképességgel bíró aknaszivattyú beszerzése vált szükségessé; egyidejűleg még egy gőzkazán állíttatott fel és egy kazántápvíztisztító-készülék szereztetett be.

Az 1896. év folyamán szerződésileg megszereztetett a diósgyőri gyár részére a Radostyán község határában előforduló ásványszén és annak korlátlan kiaknázási joga 919 hold 1235 □-öl területen.

A fent felsorolt üzemi épületeken kívül a gyártelepi gyarmatban az 1896. évben még egy gőz- és kádfürdő, 2 kettős tiszti lakház, 21 kettős munkáslakház és a pereczesi gyarmatban 3 kettős munkáslakház létesíttetett.

Miután a milleniumi kiállítás gépcsarnoka a gyárigazgatóságnak gyári czélok használatára átengedtetett, annak egyik része váltók gyártására, mint műhelyépület, a másik része pedig mint új vasöntöde a diósgyőri gyárban állíttatott fel.

Az 1897. évben az új Martinkohóban a harmadik 12 tonnás Martinpest állíttatott fel, továbbá egy lövölde építtetett 3 robbantó gödörrel, melyhez egy 47 milliméteres gyorstüzelő ágyút a polai tengerészeti arzenál kölcsönképen engedett át, hogy a gyártott lövedékek a szükséges házi lövő- és robbantópróbáknak alávethetők legyenek.

A tégelyaczélkohó az 1897. év elején üzembe helyeztetett; azonkívül vont fényes rudak gyártására egy vonógép, páczolókamra és lágyító kemencze állíttatott fel.

Szükségessé vált továbbá a Bessemerkohó kazántelepét 3, a régi hengerde kazántelepét 2 és a gépműhelyi kazántelepet 1 új gőzkazánnal szaporítani és a gépműhelyt különféle szerszámgépekkel bővíteni.

A diósgyőri gyárhoz tartozó széntelepek feltárása czéljából a Barossakna negyedik szintjének fekükeresztvágata keleti irányban 540 méterrel haladt előre, ezenkívül a 3. és 4. szint között egy új szint létesíttetett és a széntelep 450 méter hosszúságban feltáratott.

A gyertyánvölgyi feltáróvágattal már az 1896. évben feltárt Adriányi-széntelep, az ezen fejtési terület határát képező vetőig, fejtésre előkészíttetett és részben lefejtetett, ezenkívül a vetőn túl levő teleprész feltárás alá vétetett.

A folyton nagyobbodó diósgyőri gyár szénszükségletét azonban a Barossakna nem tudta már kellően fedezni, miért is Pereczesen egy ikerakna létesítése és az ezen ikeraknatelep, valamint az ottani munkásgyarmat építéséhez nagy mennyiségben szükségelt épülettégla előállítása czéljából egy kézi gyártásra berendezett téglagyár építése határoztatott el s a téglák gyártásához az ottani földegyengetés alkalmával nyert agyag használtatott fel.

Az 1897. év folyamán szerződésileg megszereztetett a Parasznya község határában előforduló ásványszén és annak korlátlan kiaknázási joga 1223 hold 1281 □-ölnyi területen, miáltal a diósgyőri gyár rendelkezésére álló szénterület összesen 8584 hold 121 □-ölre bővíttetett.

Az aczélöntőde ugyanez évben futódarukkal és izzítópestekkel lett ellátva s hozzáépítés útján bővítve, azonkívül többek közt a kovácsműhely, székelytanonczműhely, hivatalház és vegyműhely is nagyobbíttatott.

A gyártelepi gyarmatban a következő új gyarmatházak és pedig: 1 emeletes lakház 6 nős és 3 nőtlen tisztviselő részére, 1 tiszti lakház 3 család részére, 4 kettős tiszti lakház, valamint 15 kettős munkáslakház; a pereczesi gyarmatban pedig 1 tiszti lakház, 1 kettős altiszti lakház, 14 kettős munkáslakház és végül Pálinkáson 2 munkáslaktanya létesíttetett.

Ezenkívül a pereczesi aknához vezető vágány fektetése és két 20 méter támközü vashíd építése befejeztetett és a Szinván át vezető fahíd ugyancsak egy 20 méter támközü vashíddal cseréltetett ki.

Az 1898. év fordulópontot képez a diósgyőri gyár fejlődésében.

Eddig ugyanis a diósgyőri gyár - mely a nyersvasat kész gyártmányokká dolgozza fel - nyersvasszükségletét idegen nagyolvasztókból volt kénytelen fedezni, minek folytán azon vasgyárakkal szemben, melyek saját nyersvassal rendelkeznek, nagy hátrányban volt.

Ezen évben azonban minisztertanácsi határozat folytán és az országgyűlés hozzájárulásával a budapesti és diósgyőri két állami gyár a vasérczbányákkal és nagyolvasztókkal, tehát saját nyersvassal rendelkező s a pénzügyminisztérium kezelése alatt álló többi kincstári és pedig a zólyombrézói, vajdahunyadi és kudsiri vasművekkel egyesíttetett s a kereskedelemügyi minisztérium kezelése alól, eddigi czégének változatlanul hagyása mellett, a pénzügyminisztérium kezelése alá helyeztetett; egyúttal pedig, miután **Förster Nándor** miniszteri tanácsos, gyárigazgató, ki a gyárak ügyeit 1890. év óta ritka buzgalommal és önfeláldozással vezette, 1898. évi április hó végével ezen állásáról saját elhatározásából lemondott, a gyárak ideiglenes vezetését **Ritter Ottó** főfelügyelő, igazgató-helyettes, **Seefehlner Gyula** főfelügyelő, igazgató-helyettes és **Teutschl Ferencz** kir, tanácsos vette át.

Ezen év július hó 1-étől kezdődőleg pedig **Wagner Vilmos** pénzügyminiszteri tanácsos és a pénzügyminisztérium vasműosztályának főnöke lett az egyesített kincstári vasművek igazgatásával megbízva.

A vasútépítés terén eddig észlelhető volt élénk tevékenység s ezzel kapcsolatosan a hazai vasipar örvendetes lendülete is már az 1897. évben csökkent, mely csökkenés az 1898. évben majdnem teljes pangásba ment át, melynek visszahatása főleg a diósgyőri gyár síntermelésénél érzékenyen nyilvánult.

Ezzel szemben a mozdony-, szerkocsi- és vasúti kocsitengelyeknél, valamint az aczélöntvényeknél és tégelyaczélgyártásnál igen élénk forgalom éretett el, amennyiben ezen gyártmányok kitűnő minősége úgy a hazai gépgyáraknál, mint az osztrák gép- és hajógyáraknál mindinkább nagyobbodó tért hódított. A diósgyőri gyár új kovácsműhelyében gyártott nagyméretű kovácsolt gép- és hajóalkatrészek úgy Magyarországon, mint Ausztriában ugyancsak nagy kelendőségnek örvendtek.

Miután a viczinális vasutak építésénél beállott pangás miatt csökkent a sínszükséglet, és a sínhengerművek nem voltak egyfolytában foglalkoztathatók, azokban - sínhengerlési szünetek alatt - a zólyombrézói gyárból Diósgyőrre áttelepített T és U vastartók hengereztettek készletre.

Miután továbbá bizonyossá vált, hogy az eskütéri Duna-hídhoz szükséglendő anyagokat a diósgyőri gyár fogja szállítani, melyek között mintegy 60 métermázsa súlyú kovácsolt horgonytartók is szerepelnek, a rendelkezésre álló 6 tonnás gőzpöröly a kovácsműhelynek nem volt elegendő, ennélfogva egy 15 tonnás gőzpöröly és kapcsolatosan egy 6 kettős gázgenerátorból

álló új generátortelep, továbbá egy hegesztőpest állíttatott fel és egy villamos hajtású 20,000 kgrmos futódaru szereztetett be.

A kovácsműhely berendezéseinek ilymérvű kibővítése folytán, az eddig ezen műhelyben elhelyezett váltóműhely onnan kitelepíttetett s az 1896. évben épített új váltóműhelyben helyeztetett el, mely alkalommal az összes áthelyezett munkagépek villamos hajtásra alakíttattak át.

A diósgyőri gyár ekkor lett a budapesti eskütéri Duna-híd láncztagjainak szállításával véglegesen megbízva, mi mellett lényeges volt a Dunát egyetlen merész ívben áthidaló, hatalmas vasszerkezetet tartó lánczok kiviteli módjának felelősségteljes megoldása; ezen feladat megoldásával a diósgyőri gyár bízatott meg, mely az ezzel kapcsolatos sokirányú előkészületeket végleg csak 1899. évben fejezhette be.

Tekintettel ugyanis a lánczok alkatrészeit képező hatalmas láncztagok nagy méreteire, tetemes súlyára és tömeges mennyiségére, valamint az azok czélszerű megmunkálásánál szem előtt tartandó azon körülményre, hogy a súlyos és nagyméretű darabok a sok irányú megmunkálásnál, ennek sorrendje szerint elhelyezendő különleges munkagépekhez lehetőleg rövid úton szállíthatók legyenek s tekintve a láncztagok kikészítéséhez szükséges különleges munkagépek és berendezések számát, az egész kikészítési folyamat végzéséhez egyáltalán egy jól átgondolt, czéltudatos terv szerint felállítandó és berendezendő, teljesen külön e czélra szolgáló műhely vált szükségessé. Ezen czélra az 1896. évi kiállítási gépcsarnok egyik részéből létesített s eredetileg egy vasöntöde czéljaira szánt, akkor még üresen álló műhelyépület bizonyult legalkalmasabbnak, mely műhely összes berendezéseire a megrendelés még ugyanazon évben lett kiadva és pedig: egy nagyszabású lemezegyengetőgép, egy pár függélyes fúró- és kimetszőgép, 3 pár marógép, 2 gyalugép, 1 hosszlyukfúrógép, futódaruk és különféle egyéb gépészeti berendezések és szerszámok lettek megrendelve s azok alapozása és felállítása még ez év végén megkezdetett. Miután azonban az eredetileg vasöntődének szánt műhelyépület a láncztaggyártás czéljaira elegendőnek nem bizonyult, nemcsak azt kellett nyugati homlokfalán meghosszabbítani, hanem a közvetlen mellette lévő új váltóműhely egy részét is láncztaggyártásra kellett berendezni s ezt is a nyugati homlokfalon hozzáépítés által meghosszabbítani.

Ezzel kapcsolatban egy hydraulikus anyagvizsgálógép felállítása is mutatkozott szükségesnek.

A felállított különféle új kemenczék, melyek kizárólag saját barnaszenünkkel fűttettek, azonkívül a többi üzem bővítése folytán a szénszükséglet is nagyobbodott s ennek következtében a szén és salak továbbítására 40 szénszállító, 8 faszállító, 30 vasbuktató, 40 salakszállító kocsit kellett beszerezni, a bányavasúti személyszállítás czéljaira pedig 16 személyszállító kocsi szereztetett be.

A széntelepek feltárása czéljából Barossaknán a 3. és 4. szint közti középszintben a széntelep további 1000 méter hosszúságban táratott fel s a 4. szintnek fekükeresztvágata keleti irányban 400 méterre haladt előre.

A gyertyánvölgyi bányában az új siklón a fejtések bevezettettek és egy másik új sikló fejtésre előkészíttetett.

A Wiesner-bányában a fejtések, a feltárásoknak megfelelően, 300 méterrel haladtak előre.

Ugyanezen évben a pereczesi I. akna mélyítése is megkezdetett s az akna 132 méterre mélyíttetett le, mi mellett egy vízzel telt réteg éretett el, mely a mélyítést rendkívül megnehezítette s az ottani széntelep feltárását évekre megakasztotta.

A nagyobb megrendelések szükségessé tették a tégelyaczélkohónak egy önálló tisztító és kikészítő műhelylyel való kibővítését, a tégely-aczélgyártás pedig a tűzállótéglagyárban az olvasztó tégelyek előállítására szolgáló berendezés létesítését.

A tűzálló téglák gyártásához egy új gázfűtésű kemencze s ezenkívül a téglaégető körkemenczének égetési képessége az eddiginek kétszeresére emeltetett fel, a pereczesi egyik kézimunkára berendezett téglagyár pedig gőzüzemre alakíttatott át.

Az eskütéri Dunahídhoz szükségelt láncztagok kikészítéséhez beszerzett elektromos hajtású munkagépek, továbbá a világítás tetemes kibővítése és új gőzpörölyök felállítása a gépműhely kazántelepének három kazánnal való kibővítését tette szükségessé.

A tégelyaczélkohó gépeinek üzemben tartásához egy gőzgép szereztetett be.

A távolabb fekvő üzemeknél felállított gépek hajtására szolgáltatott hajtóerőnek gazdaságosabb előállítása czéljából a gépműhelyi osztályban egy elektromos központ létesíttetett, egyelőre egy darab erőátvitelre és világításra szolgáló 250 lóerejű gőzdynamóval.

Az elektromos, nemkülönben a telefon- és vízvezetéki hálózat megfelelően tovább fejlesztetett, illetve megnagyobbíttatott.

Kisebb új építkezésektől eltekintve, a hengermű kazántelepének épülete, valamint a gépműhely épületei bővíttettek és a gyártelepi gyarmatban a vendéglő kertjében egy nyári ebédlő, továbbá egy új mészárszék, 4 kettős tiszti lakház, 2 lakház 6-6 nőtlen tisztviselő részére, 3 kettős altiszti lakház és 30 kettős munkáslakház létesíttetett, a pereczesi gyarmatban pedig a vendéglő bővíttetett ki.

Az új és kibővített üzemeknek megfelelően, a gyári vasúthálózat átépíttetett, illetve szaporíttatott.

A miskolczi gubások panasza folytán a gyári üzem által beszennyezett haszonvíz egy a Szinva medre alatt létesített csatornán át, az említett iparosok munkahelyén alul, a Szinva egy holt ágába vezettetett.

Az állami gyáraknak és a kincstári vasműveknek 1898. évben történt egyesítése folytán a diósgyőri gyár már saját termelésű nyersvassal volt ellátható, azonkívül az egyes gyártmányoknak készítése a gyárak közt czélszerűbben volt beosztható, mely czélból az addig a zólyombrézói vasmű kezelésében állott kabolapolyánai mű 1899. január 1-én a közelebb fekvő diósgyőri gyár kezelésébe utaltatott át.

A kabolapolyánai vasmű különösen mezőgazdasági szerszámok, továbbá vaskályhák, takaréktűzhelyek stb. gyártásával foglalkozott s 5 szerszámkovácsműhely, 1 gépműhely, 1 vasöntöde, egy asztalosműhely, egy ácsműhely, egy üzemben nem tartott szeggyárból, továbbá egy fafűrész, egy malom, különféle szén és egyéb anyagokra való raktárépületekből, 10 tiszti és altiszti lakházból, 10 munkáslakházból, azonkívül egy római kath. és egy gör. kath. templomból, 2 lelkészlakházból, 3 iskolából és egy kisdedóvóintézetből állott.

A kabolapolyánai gyárhoz tartozott végül egy tiszti lakház Fejérpatakon, mely annak idején a trebusai kincstári vasmű eladása alkalmával a kabolapolyánai vasmű kezelésébe utaltatott, 1899. évben azonban a m. kir. erdészeti kincstárnak engedtetett át.

A körülbelül 200 munkást foglalkoztató kabolapolyánai vasmű gyártmányainak eladása egyrészt Máramarosban, másrészt Galicziában lakó kereskedők kezében volt, kiknek régibb keletű szerződéseik oly magas eladási jutalékokat biztosítottak, hogy a vasmű ennek folytán állandóan nagyobb-kisebb veszteséggel dolgozott.

Az eskütéri Dunahíd láncztagjainak gyártásához szükséges gépek, valamint az e czélra szolgáló összes berendezések felállítása 1899. év február végén befejeztetvén, a láncztagok gyártása azonnal megkezdetett. A budapesti „Vulkán" gépgyár által szállított különleges szerszámgépek emellett megfelelőknek bizonyulván, a láncztagok és tartozékaik szállítása már 1899. év július havában volt megkezdhető.

Az eskütéri hídhoz való nagyobb alkatrészek, valamint más czégek részére szükségelt nagyobb kovácsolt tárgyak elkészíthetése végett a kovácsműhely generátortelepe további 4 generátorral szaporíttatott és egy új regeneratív gázkemencze állíttatott fel.

Az 1899. évben a katonai kincstár részéről beérkezett nagyobb mennyiségű lövedékekre szóló megrendelések foganatosítása czéljából 16 drb kisebb-nagyobb esztergapad szereztetett be.

A T és U vastartók gyártásának már az 1898. évben történt megkezdése - mely czélra a Zólyombrézón meglévő hengerdei berendezések Diósgyőrre szállíttattak és átalakíttattak - s ezen új gyártási ágnak szélesebb alapokra való fektetése folytán több rendbeli gép beszerzése vált szükségessé, nevezetesen egy drb villamos hajtású hydraulikus tartó-olló, 3 drb hidegfűrész, 2 drb hordozható fúrógép, továbbá 2 drb egyenesítő gép szereztetett be, mely utóbbiakon nemcsak sínek, hanem vastartók is - 400 mm. gerinczmagasságig - egyenesíthetők.

A tégelyaczélkohónak az előző évben létesített tisztítóműhelye is a szükséges lágyítópesttel és munkagépekkel, a kazántápvíz tisztítására pedig a Bessemerkohó és az új hengerde kazántelepei egy-egy tápvíztisztító készülékkel láttattak el.

A vízvezetéki hálózat, továbbá az elektromos világítási berendezés és a telefonhálózat tetemesen meghosszabbíttatott s emellett a pereczesi új aknatelep és a gyári telefonközpont között távbeszélő-összeköttetés létesíttetett.

Ugyanezen évben érzékeny hiány lett pótolva az által, hogy oly súlyosabb betegek, kik állapotuknál fogva nem voltak házi ápolásban hagyhatók, valamint a nőtlen betegek részére, kiket eddig távoli idegen kórházakban kellett elhelyezni, a gyártelepen egy 36 betegnek helyt adó és a legújabb gyógyászati berendezésekkel teljesen felszerelt megfelelő emeletes kórház építtetett.

Hasonlóképen az eddig egy lakházban elhelyezett gyógyszertár részére is ez évben egy, a modern követelményeket minden tekintetben kielégítő külön épület, a gyógyszerész lakásával és gazdasági épülettel létesíttetett.

A gyártelepi posta- és távirdahivatal részére, mely eddig egy munkáslakházban volt elhelyezve, szintén egy a czélnak teljesen megfelelő, a postamester lakhelyiségeit is magában foglaló új épület létesíttetett, különálló melléképülettel.

A pereczesi gyarmatban egy új mészárszék és egy jégpincze létesíttetett.

A gyári gyarmatban a lakházak száma ez évben egy kettős tiszti lakházzal szaporíttatott.

A XIX. század végén a két, összesen 320 nőtlen munkás elhelyezésére szolgáló gyártelepi munkáslaktanyán és a két, egyenkint 40 nőtlen munkás részére való pálinkási munkásbarakkon kívül a gyári gyarmatban 219 munkáslakház 498 lakással, a pereczesi gyarmatban 54 munkáslakház 152 lakással, Pálinkáson 1 munkáslakház 2 lakással, Diósgyőr községben 8 munkáslakház 52 lakással, Hámor községben 3 munkáslakház 11 lakással, Parasznyán 1 munkáslakház 6 lakással, Barossaknán 3 munkáslakház 3 lakással, összesen tehát 289 munkáslakház 729 lakással állott rendelkezésre.

1899. évi január hó 18-án Wagner Vilmos min. tanácsos, központi igazgató hirtelen meghalt s helyébe **Vajkay Károly** m. kir. vasúti és hajózási főfelügyelő neveztetett ki az állami vasgyárak központi igazgatójává, ki a gyárak vezetését ugyanezen évi márczius hó 26-án vette át.

1900.

Az 1899. évben a vasútépítés terén beállott stagnáczió és ezzel kapcsolatosan a hazai vasipar lendületének alábbszállása az 1900. évben még fokozottabb mérvben volt érezhető, amennyiben a m. kir. államvasutak, a boszniai államvasutak és a budapesti közúti vasút csakis folyó szükségleteikre, továbbá a nagytapolcsány-bossány-trencséni, valamint a vajdahunyadi gyalári h. é. vasutak építéséhez lettek felépítményi anyagok megrendelve és így a tömeggyártás elmaradása, valamint a vaspiaczon egész éven át uralkodott rossz üzleti konjunktúrák és nyomott árak a gyár üzemére és üzleti eredményére nagyon kedvezőtlen befolyást gyakoroltak.

A gyár 1900. évi termelése a következő volt:

Aczélsín	19.859,413 kg.
Hevederek és lemezek	3.211,740 "
Sínszeg, csavar és szegecs	2.980,037 "
Rúd-, alakosaczél és aczél kovácsolási czélokra	5.147,152 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	808,841 "
Aczélöntvény	4.664,476 "
Tégelyaczélöntvény	278,469 "
Aczél géprészek	678,498 "
Aczél aljzatok	125,770 "
Hengerelt rúd- és alakvas, hídanyag, vastartó	15.394,592 "
Kazánlemez	2.671,833 "
Kovácsolt géprészek	2.686,455 "
Öntöttvas áru	3.678,963 "
Keresztezés	413 db.
Váltó	198 "
Tűzálló áru	6.205,360 kg.
Építő- és fedőtégla	2.606,450 db.
Barnaszén	310.709,900 kg.

A tömeges gyártásnak nagymérvű csökkenése folytán az 1900. évben csak egy ömlesztőpestet lehetett üzemben tartani és így a Bessemerkohó, valamint az új hengerde az év folyamán csak részben volt foglalkoztatható.

Az eskütéri híd alkatrészeinek gyártása a legnagyobb erélylyel éjjel-nappal eszközöltetett s még ugyanazon év deczember hó 22-én befejeztetett, úgy, hogy az összes 4094 drb láncztag, melyek közül a leghosszabb 14605 mm. hoszszal és 1642 kilogramm súlylyal birt, 21 hónap alatt készíttetett ki.

A láncztagok összsúlya 4.176,355 kgrmot, a lánczcsapok és anyák súlya együtt 217,091 kgrmot tett ki. A szállított összes hídalkatrészek közül a legnagyobb, vagyis 15,240 kgrm darabsúlylyal az aczélöntvényből előállított hídsaruk bírtak.

1900. évben az eskütéri Dunahíd építéséhez

1.251,974	kgr.	lánczlemez,
112,385	"	vasgerenda és U-vas,
572,795	"	lapos- és szögletvas,
138,339	"	csap és henger,
109,266	"	csavar és szegecs és
9,486	"	egyéb kovácsolt és kikészített öntvény szállíttatott.

A gépműhely villamos központja egy darab 250 lóerejű gőzdynamóval nagyobbíttatott, hasonlóképen a gépműhely javítóműhelye és a tégelyaczélkohó öntődéje bővíttetett, továbbá egy villamos hajtású törőmű és egy homokmosó berendezés létesíttetett.

A gépműhely részére beszerzett különféle szerszámgépeken kívül a lövedékesztergaműhely részére 23 drb esztergapad szereztetett be, továbbá a tégelyaczélkohó kovácsműhelyében 3 drb gőzpöröly és a téglagyárban 1 körkemencze és különféle aprító gépek állíttattak fel.

Barossaknán a feltárások 10136.5 méterrel haladtak előre. Ebből esik az I. középszint északi vájatvégére 300 méter, a II. középszint északi vájatvégére 558 méter és a IV. szint északi alapközléjére 332 méter, a délire 332 fm. kivájás. Ezen évben lett megkezdve a pálinkási légakna lemélyítése is.

A pereczesi aknán ezen évben az 1898. évben megkezdett első számú akna mélyítése 140 méter mélységnél szünetelt. A II. számú akna mélyítése 28 méternyire haladt előre.

Az I. szinten a fedüvágat 300 méterrel haladt előre, 450 méter távolságban az aknától a széntelepet elérte és a szénben északi és déli irányban a feltárás 100-100 métert haladt előre.

A Wiesner-bányában ezen évben az utolsó szénpillérek tárattak fel.

A gyertyánvölgyi bányában a feltárások szintén bevégeztettek.

A kabolapolyáni gyár ezen évben bőven el volt látva munkával s ennek megfelelően a termelés mennyisége is nagyobbodott és pedig:

nyersvas és fémöntvény	683,418 kgr
szerszám és egyéb nyers kovácsolt áru	19,531 "
megmunkált vas- és fémöntvény és kovácsolt áru	323,348 "

A diósgyőri gyártelepi gyarmatban 2 kettős tiszti lakház és 2 kettős altiszti lakház, továbbá a kórház részére egy halottaskamra építtetett, Pereczesen pedig 1 üzemen kívül helyezett téglarakodó fészer egy négyosztású munkáslakházzá alakíttatott át.

1901.

Az 1901. évben úgy a vasútépítés, mint a hazai vasipar terén oly pangás állt be, mint a milyen nem mutatkozott azon idő óta, hogy Magyarország ipara lendületet nyert, mert majdnem valamennyi hazai iparvállalat üzeme kellő foglalkoztatás hiánya miatt pangott, a külföld versenye pedig annyira kiélesedett, hogy azzal a küzdelmet csakis anyagi veszteséggel lehetett felvenni, mely körülmény a diósgyőri vas- és aczélgyárra is igen kedvezőtlen befolyást gyakorolt. Az egész éven át tartott munkahiány miatt a gyár kénytelen volt több mint 1000 munkást véglegesen elbocsátani és sok munkást rövidebb-hosszabb időre szabadságolni.

A diósgyőri vas- és aczélgyár 1901. évi termelése a következő volt:

Aczélsínek	19.461,100 kgr.
Heveder és alátétlemezek	4.168,328 "
Sínszeg, csavar és szegecs	2.084,937 "
Rúd- és alakosaczél és aczél kovácsolási czélokra	7.662,693 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	613,384 "
Aczélöntvény	3.732,838 "
Tégelyaczélöntvény	175,385 "
Kovácsolt tégelyaczél	21,811 "
Aczélgéprészek	505,934 "
Aczélaljzatok	122,928 "
Hengerelt rúd, alakvas, hídanyag, vastartó	6.434,891 "
Kazánlemez	1.007,136 "
Kovácsolt géprészek	2.017,055 "
Öntöttvas áru	2.455,095 "
Keresztezés	432 drb
Váltó	322 "
Ágyúlövedék	500,106 kgr
Tűzálló áru	5.145,550 "
Építő- és fedőtégla	2.047,840 drb
Barnaszén	291.722,670 kgr

Az eskütéri Dunahíd építéséhez az 1901. évben még

1.613,333	kilogramm	lánczlemez,
352,001	"	vasgerenda és U-vas,
738,680	"	lapos és szögletvas,
58,691	"	csap és csaphenger,
75,580	"	vaslemez,
109,657	"	csavar és szegecs és
29,976	"	aczélsín

szállíttatott s ezzel az eskütéri híd részére való szállítás befejeztetett.

A gépműhelyi kovácsműhely berendezéseivel nem volt képes a vele szemben támasztott igényeinek megfelelni, miértis egy 3000 kgramm és egy 1250 kgramm eső súlylyal biró gőzpöröly szereztetett be és egy gázhegesztő pest állíttatott fel.

A gépműhely folytonos nagyobbítása azonban a kovácsműhelynek a gépműhelyi kazántelepről elegendő mennyiségű gőzzel való ellátásánál nehézségeket okozott, miértis a kovácsműhely részére egy új kazánház építése vált szükségessé.

Ezenkívül a villamos forrasztóműhely is nagyobb méretekben újból építtetett és megfelelően erősebb gépészeti berendezésekkel szereltetett fel; továbbá a tégelyaczélkohó épülete, a lemezollófészer és a kocsijavítóműhely épülete is kibővíttetett.

Különféle munka- és szerszámgépeken, valamint más berendezéseken kívül 1 szénszállításra szolgáló gőzmozdony, 36 drb buktatókocsi, 30 drb szénszállítókocsi, 4 drb faszállítókocsi és a bánya részére 200 drb csille szereztetett be. Az új aknatelep kazánházának építése befejeztetett s az erőátvitelhez 1 gőzdynamó, a villamos világításhoz 1 motordynamó, a javítóműhely részére 1 elektromotor és a bányában való szállításra 1 villamos mozdony szereztetett be.

Barossaknán a feltárások 9061.7 méterrel haladtak előre, ebből esik a II. középszint északi vájvégére 465 méter; a III. középszint vájása kezdetét vette és 229 méterre haladt. A IV. szint északi alapközléje 342 métert haladt előre.

A pálinkási légakna mélyítése 98 méter mélységig haladt és befejezést nyert.

A perecesi új aknán az I. számú akna 10 méterrel alább mélyíttetett és a homokos réteg kifalazása kezdetét vette. A II. számú akna mélyítése 70 méter mélységig, az I. szintig haladt. Az I. szinten a feltárás dél felé 202.7 méterrel, észak felé 119 méterrel haladt előre. A légakna 106 méter mélységig lemélyíttetett. Az összes feltárás 952.7 métert tett ki.

A Wiesner-bányában a feltárt szén 1901. évben teljesen lefejtetett és a bánya beszüntettetett.

A gyertyánvölgyi bányában a feltárt részek fejtés alatt állottak.

A gyár folytonos bővítése az adminisztratív személyzet szaporítását tette szükségessé, minek következtében a már több ízben bővített hivatalház kicsinynek bizonyult, miértis az eddigi bányamérnökségi hivatalépület megfelelő bővítés által II. számú hivatalházzá alakíttatott át s abban a gépészmérnökség, építészeti osztály és bányamérnökség találtak elhelyezést.

Miután a meglévő fiú- és leányiskola a gyártelepi gyarmatlakók számának rohamos növekedése következtében minden tekintetben elégtelennek bizonyult, a két munkáslaktanya egyike iskolának alakíttatott át és abban a fiúiskola lett elhelyezve, az eddigi fiúiskolában pedig a leányiskola helyeztetett el, míg a volt leányiskola 4 család részére való tiszti lakházzá alakíttatott át.

A gyártelepen 1 tiszti lakház és Pereczesen 1 kettős altiszti lakház létesíttetett.

Az általános üzempangás a kabolapolyánai gyárban is érezhető volt s ez okból ezen gyár termelése is az előző évinél kisebb volt és pedig:

nyersvas- és fémöntvény	660,486 kgr.
szerszám és egyéb nyers kovácsolt áru	228,385 "
megmunkált vas- és fémöntvény	264,422 "

1901. évi október hó 31-én Técsey (Teutschl) Ferencz kir. tan. főfelügyelő 44 évi fárasztó szolgálat után a jól kiérdemelt nyugalomba vonult s helyére **Fleischmann Győző** főfelügyelő lett kinevezve, ki 1873. év márczius havától 1881. év szeptember haváig a magyar államvasutak gépgyárának szolgálatában állott, ez évben azonban a diósgyőri gyár át-, illetve újjáépítése kezdetének idejében mint gépészmérnök Diósgyőrre lett helyezve s az 1898. évig mint a gépészeti ügyosztály főnöke működött, azután a gépműhely vezetője lett, mely minőségben gyárfőnökké történt kineveztetéséig maradt.

1902.

Habár a vasipar terén az 1901. évben beállott kedvezőtlen viszonyok a lefolyt 1902. évben némileg javultak is, az eredmény azonban korántsem mondható kielégítőnek, amennyiben a gyár 1902. évi össztermelése az 1901. évi termelést mindössze 26,760 mm.-val haladta meg.

A diósgyőri vas- és aczélgyár 1902. évi termelése a következő volt:

Aczélsínek	22.594,988 kgr.
Hevederek és alátétlemezek	3.773,503 "
Sínszeg, csavar és szegecs	2.459,111 "
Rúd- és alakosaczél, aczél kov. czélokra	6.933,022 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	799,974 "
Aczélöntvény	3.357,509 "

Tégelyacélöntvény ..... 103,994 "
Kovácsolt tégelyacél ..... 37,812 "
Aczélgéprészek ..... 521,922 "
Aczélaljzatok ..... 65,169 "
Hengerelt rúd- és alakvas, híd-anyag és vastartó ..... 7.147,953 "
Kazánlemez ..... 1.137,908 "
Kovácsolt géprész ..... 1.993,406 "
Öntöttvas áru ..... 2.537,644 "
Keresztezés ..... 337 drb.
Váltó ..... 290 "
Ágyúlövedék ..... 175,755 kgr.
Tűzálló áru ..... 3.924,807 "
Építő- és fedőtégla ..... 2.091,360 drb.
Barnaszén ..... 306.479,930 kgr.

Az 1902. évben a m. kir. államvasutaknak szállított felépítményi anyagokon kívül a pápa-bánhidai h. é. vasútnak, a szerb államvasutaknak, a sziszek-caprag-vrginmosti, a felsőeőr-tarcsa-felsőlövői és hódmezővásárhely-makó-nagyszentmiklósi h. é. vasutaknak szállíttattak felépítményi anyagok.

Beruházások czímén a következők létesíttettek s p.: a lövedéksajtóműhely részére 3 drb hydraulikus sajtó és 2 drb közvetlenül fűtött hevítőpest; a lövedékesztergaműhely részére 10 drb esztergapad; a tégelyaczélkohó részére 1 az ottani tégelyek szárítására szolgáló, vasállványokkal ellátott szárítókamra, egy 3000 kgrmos futódaru és 2 mintázógép, továbbá az ottani kovácsműhely részére 3 drb edző, illetve javítópest lett beszerezve.

Ezen évben a tégelyaczélkohóban a fegyvercsövek gyártásának tanulmányozása és kísérletezése is megkezdetett.

A gyártól keletre fekvő eddigi salakhánya egész terjedelmében a gyár szintjénél magasabban volt már salakkal feltöltve, úgy, hogy szükséges volt a salak, stb. lerakására egy más helyet kijelölni. Ezen czélra az akkori salakhányától északra fekvő s a gyár tulajdonát képező „Alsó-Tisztás" nevű terület mutatkozott legalkalmasabbnak; amennyiben azonban ezen terület az akkori gyári, illetve salakterülettől a Miskolczra vezető út által el volt választva, egy magas, falazott pilléreken nyugvó vasáthidalást kellett ott létesíteni s a szükséges vágányt fektetni.

A kovácsműhely előző évben épített kazánháza 5 drb gőzkazánnal lett kiegészítve s a gépműhely villamos központja egy további gőzdynamóval ellátva.

A gyár ez évben a nemzetközi telefonhálózatba kapcsoltatott be.

Barossaknán a feltárások 9971.6 méterrel haladtak előre, ebből a II. középszintre 340.4 méter esik. Ezen vájatvég 1800 méter hosszúságban be lett szüntetve. A III. középszint 159 méterrel haladt tovább és 388 méter hosszúságban be lett szüntetve, a IV. szinten az északi vájatvég 302.4 métert haladt és a déli oldalon a lecsúszott széntelep után egy 260 méter hosszú lejtakna létesíttetett.

A pereczesi új aknánál ezen évben az I. sz. aknában a homokréteg 27 méternyire kifalaztatott, az akna 200.8 méter mélységig mélyíttetett és 194 méter mélységnél rakodó létesíttetett. A II. sz. akna mélyítése szünetelt. A feltárások a felső telepen 4776.2 métert haladtak előre, ebből az északi alapközlére 346.9 méter, a délire 374.1 méter esik. A légakna felsőrésze 12 méter mélységig kifalaztatott.

A gyertyánvölgyi bányában csak fejtések voltak üzemben.

A pereczesi aknatelepen ez évben 2 villamos hajtású aknaszivattyú és 1 esőpöröly állíttatott fel.

Ezenkívül a pereczesi aknatelep közelében felállított légakna egy gépházzal, gépőrlakással és egy különálló gazdasági épülettel lett ellátva és az odarendelt villamos hajtású ventillátor felállítva.

Az ikerakna épülete, valamint a két falazott gépház, az ottani hivatalház és javítóműhely építése befejeztetett.

A gyártelepi gyarmatban 2 kettős altiszti lakház építtetett, a fogyasztási szövetkezet épülete bővíttetett s közvetlen közelében egy különálló várócsarnok építtetett.

A pereczesi gyarmatban egy kettős altiszti és 25 kettős munkáslakház létesíttetett.

Ez évben Kabolapolyána község neve felsőbb rendelet folytán Gyertyánligetre lett átváltoztatva, minek következtében a kabolapolyánai vasgyár „Gyertyánligeti vasgyár" elnevezést nyert.

Ezen gyár az 1902. évben valamivel élénkebben volt foglalkoztatva s termelése a következő volt:

Nyersvas- és fémöntvény ..... 744,073 kg.
Szerszám és egyéb nyers kovácsolt áru ..... 209,940 "
Megmunkált vas- és fémöntvény és kovácsolt áru ..... 361,079 "

1903.

A diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár foglalkoztatása az 1903. évben sem volt kielégítő, amennyiben össztermelése a múlt 1902. évi termelést sem érte el.

Termeltetett összesen:

1902. évben ..... 53.639,670 kg.
1903. " ..... 53.270,723 "
1903. évben kevesebb: ..... 368.947 kg.

A vasipar terén uralkodó pangás tehát ez év folyamán is érezhető volt, főleg pedig csökkent a síngyártás, mely a múlt évihez képest 3.131,826 kilogrammnyi hátramaradást mutatott a vasútépítés térén uralkodó stagnáczió folytán. Ennek folytán a síngyártási műhelyek üzemét megszorítani, sőt részben szüneteltetni is kellett.

A gyár termelése az 1903. évben a következő volt:

Aczélsínek ..... 19,383,162 kg.
Hevederek és alátétlemezek ..... 4.268,400 "
Sínszeg, csavar és szegecs ..... 2.792,867 "
Rúd- és alakosaczél és aczél kov. czélokra ..... 8.145,012 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely ..... 319,406 "
Aczélöntvény ..... 2.977,180 "
Tégelyaczélöntvény ..... 172,629 "
Kovácsolt tégelyaczél ..... 45,736 "
Aczél géprészek ..... 634,207 "
Aczélaljzatok ..... 87,126 "
Hengerelt rúd- és alakvas, hídanyag és vastartó ..... 8.743,774 "
Kazánlemez ..... 785,210 "
Kovácsolt géprész ..... 2.141,475 "
Öntöttvas áru ..... 2.389,279 "

Keresztezés ..... 232 "
Váltó ..... 328 "
Ágyúlövedékek ..... 385,260 kg.
Tűzálló áru ..... 4.702,211 "
Építő- és fedőtégla ..... 2.471,220 db
Barnaszén ..... 331.285,820 kg.

A lövedékgyártás nagyobb termelése végett az újonnan épített, 50 méterrel meghosszabbított lövedékesztergaműhely ez évben teljesen üzembe helyeztetett és berendezése több szerszámgéppel szaporíttatott, minek folytán termelése 209,505 kilogrammal nagyobb volt az 1902. évi termelésnél.

A lövedékek darabszáma 42,174 db volt.

A lefolyt évben vasúti felépítményi anyagok a m. kir. államvasutaknak, a szerbiai államvasutaknak, a sziszek-caprag és a halas-bácsalmás-rigyiczai h. é. vasutaknak, valamint a budapesti közúti vaspályatársaságnak lettek szállítva.

A lövedékesztergaműhely mellett egy 20 méter hosszú különálló lövedékedzőműhely állíttatott fel.

Az asztalosműhely meglévő deszka- és mintaraktára bővíttetett, ezenkívül egy új mintaraktár létesíttetett.

A gépészeti osztály teljesen fából épített javítóműhelye ez évben leégett s helyébe azonnal egy falazott javítóműhely lett építve.

A tégelyaczélkohó és az ollófészer bővíttetett, az eddigi láncztagmegmunkálóműhely pedig eredeti rendeltetésének megfelelően, vasöntődének alakíttatott át.

Ez év október 3-án József főherczeg Ő Fensége jelenlétében a budapesti Erzsébet-híd rendeltetésének adatott át.

A villamos központ részére még egy gőzdynamó, továbbá különféle motorok és daruk, a szénszállításhoz pedig egy gőzmozdony szereztetett be.

Barossaknán a feltárások 9422.3 métert haladtak előre, ebből a IV. szint északi vájatvégére 411.2, a délire 269.3 méter esik.

A pereczesi új aknán ezen évben a légakna 21 méterrel alább mélyíttetett, az alsó széntelepre irányított fedüvágat kivájása kezdetét vette és 466.3 métert haladt előre. A felső széntelepen a feltárás 9978.0 métert haladt. Ebből a déli alapközlére 393.7 méter, az északira 358.5 méter előhaladás esik.

A gyertyánvölgyi bányában a feltárt szén lefejtetett és a bánya beszüntettetett.

A pereczesi aknatelep részére ez évben egy aknagőzszivattyú, 2 villamos bányamozdony, továbbá 1 salak- és meddőfelvonó szereztetett be.

A gyártelepi gyarmatban 2 kettős altiszti lakház, Pereczesen 1 kettős altiszti lakház és 50 kettős munkáslakház, továbbá a vendéglő részére 1 gazdasági épület és 1 vágóhíd létesíttetett.

Ezenkívül a pereczesi régi állomásépület lebontatott és helyébe 1 megfelelő új állomásépület létesíttetett, melyben az ottani fiókszövetkezet árucsarnoka, valamint a fiókszövetkezeti alkalmazott lakása is talált elhelyezést.

Barossaknán egy, az ottani gépmester lakását is magában foglaló új üzemi irodaépület létesíttetett.

Amennyiben a gyertyánligeti vasgyár állandóan aránytalanul nagy veszteséggel dolgozott s miután ezen távol fekvő és a diósgyőri gyár által ennélfogva csak nagyon körülményesen és nem kielégítően kezelhető gyár tényleg hasznothajtóvá tételére kilátás egyáltalán nem volt, az állami vasgyárak igazgatósága ezen gyár eladására törekedett s ez évben sikerült is arra egy vevőt, Bratmann Emánuel személyében találni.

1904.

A hazai vasútépítés terén a már éveken át. tartó lanyha tevékenység az elmúlt évben sem javult, mely körülmény a diósgyőri gyárra is kedvezőtlenül hatott, amennyiben össztermelése az 1903. évit sem érte el.

Termeltetett: 1904. évben.....51,099.240 kg.
1903. évben .....53,270.723 "
1904. évben tehát kevesebb ..... 2,171.483 kg.

A termelés eredménye 1904. évben a következő volt:

Aczélsínek	12,642.375 kg.
Hevederek és alátétlemezek	4,248.610 "
Sínszeg, csavar és szegecs	2,580.792 "
Rúd és alakosaczél és aczél kov. czélokra	9,062.361 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	358,142 "
Aczélöntvény	3,888.318 "
Tégelyaczélöntvény	174.808 "
Kovácsolt tégelyaczél	73.133 "
Aczélgéprészek	565.018 "
Aczélaljzat	75.141 "
Hengerelt rúd- és alakvas, hídanyag és vastartó	12,135.407 "
Kazánlemez	259.644 "
Kovácsolt és sajtolt géprész	2,177.153 "
Öntöttvas- és fémáru	2,427.611 "
Keresztezés	246 db.
Váltó	326 "
Ágyúlövedék	430.727 kg.
Tűzálló áru	4,011.362 "
Építő- és fedőtégla	2,189.371 db
Barnaszén	334,587,110 kg

A lövedékgyártás terén a termelés évről-évre emelkedett s az elszállított és számlázott lövedékek száma ez évben 109.303 db volt.

Felépítményi anyagok ez évben csak a m. kir. államvasutak részére pályafentartási czélokra és az eszék-djakovár-vrpoljei h. é. vasút részére szállíttattak; csekély mennyiségű sínkapcsoló szert a szerbiai államvasutak is rendeltek.

Ez évben helyeztetett a vasöntöde üzembe.

Az alig elkészült új lövedékesztergaműhely a tengerészet és hadsereg részéről beérkezett nagymennyiségű lövedékmegrendelések folytán kicsinynek bizonyult, miért is annak további 35 méterrel való meghosszabbítása vétetett foganatba.

A lövedékműhely ezenkívül egy lokomobilfélszerrel, 1 falazott víztartóval és 1 szén- és szerszámfélszerrel lett ellátva.

A lövedékgyár most már a tengerészet és a hadsereg részére 25-től 240 mm. átmérőig mindennemű lövegeket készített és ezenkívül lafetták- és szerkocsikhoz sajtolt és vont üreges tengelyeket is gyártott, mely utóbbi körülmény a sajtóműhelynek egy görgőgázpesttel és 3 darab új hydraulikus sajtóval való bővítését tette szükségessé.

A vasöntöde részére egy fa- és pirszénraktár építtetett.

Miután a gyárban meglevő széncsúszda kicsinynek bizonyult, mellette egy 1500 tonna szén raktározására való új széncsúszda létesíttetett.

A homokmosóberendezés teljesítőképességének fokozása czéljából egy zúzó- és törőgéppel, továbbá egy görgőmalommal lett ellátva, ezenkívül a tűzálló áruk elhelyezésére szolgáló fészer is nagyobbíttatott.

Barossaknán a feltárások 10647.7 méterrel haladtak előre, ebből a IV. szint északi vájat-végére 445.1 méter, a délire 458.6 méter esik, az északi vájatvég 1904.3 méter hosszúságban beszüntettetett. Az északi oldalon egy lejtős akna telepíttetett és az 46.4 méterrel haladt előre.

A pereczesi új aknán ez évben a feltárások 6770 méterrel haladtak előre, ebből a felső telep északi vájat-végére 137.2 méter, a délire 198 méter, az alsó széntelep fedüvágatára 70.7 méter esik, ezen fedüvágat 537 méter hosszúságban a széntelepet elérte és a telep feltárása észak felé 158 méter és dél felé 172 méterre haladt. A légakna 19 méterrel alább mélyíttetett, ekkor ez is a homokrétegre jött, azért a víz lebocsáthatása végett egy 84 méter mély fúrólyuk fúratott és az akna további 8 méterrel alábbmélyíttetett. A II. sz. akna 70 méter mélységig kibővíttetett és kifalaztatott.

A pereczesi aknatelep részére 3 darab villamos hajtású aknaszivattyú és 1 villamos sikló szereztetett be.

A gyártelepi gyarmatban 2 kettős tiszti lakház és 2 kettős altiszti lakház, Pereczesen pedig 1 kettős altiszti lakház építtetett s ugyanott 1 négyosztású munkáslakház rendelőszobával ellátott szükségkórházzá alakíttatott át.

Ez év folyamán a gyertyánligeti vasgyárat illető összes ingatlanok és kegyúri jogok s ezekkel együtt az ottani társpénztár is a m. kir. erdőkincstár kezelésébe ment át.

1905.

A vasipar terén, a már éveken át tartó pangással szemben 1905. évben mutatkozott lendület következményeképen nagyobb termelés éretett el mint az 1904. évben.

Termeltetett:

1905. évben	.....	60.290,146 kg.
1904. "	.....	51.099,240 "
1905. " tehát több	.....	9.190,906 kg.

A termelés 1905. évben következő volt:

Aczélsín	21.634,381 kg.
Heveder és alátétlemez	4.729,244 "
Sínszeg, csavar és szegecs	2.549,929 "
Rúd- és alakosaczél és aczél kovácsolási czélokra	9,246.536 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	357,029 "
Aczélöntvény	3.015,516 "
Tégelyaczélöntvény	145,554 "
Kovácsolt tégelyaczél	100,551 "
Aczélaljzat	161,729 "
Hengerelt rúd- és alak vas, híd-anyag és vastartó	11.443,254 kg.
Kazánlemez	826,326 "
Kovácsolt és sajtolt géprész és egyéb áru	2.490,604 "
Öntöttvas- és fémáru	2.864,632 "
Keresztezés	250 db
Váltó	320 "
Ágyúlövedékek	724,861 kg.
Tűzálló áru	4.442,266 "
Építő- és fedőtégla	2.158,115 db
Barnaszén	349.520,920 kg.

Külön kiemelendő, hogy a lövedékgyártás terén a termelés évről-évre emelkedik s az elszállított lövedékek száma ez évben összesen 151,237 darab volt.

A lövedékmegrendelések folytonos emelkedésére való tekintettel 59 különféle megmunkáló gép szereztetett be, melyek a lövedékmegmunkálóműhelynek 1904. évben meghosszabbított részében helyeztettek el.

Ez évben sínek és egyéb felépítményi anyagok a m. kir. államvasutaknak pályafentartási czélokra, továbbá a budapesti közúti vasút, az eszék-djakovár-vrpoljei, arad-csanádi, kaposvár-barcsi, orosháza-szentes-csongrádi, nyiregyháza-dombrádi, szatmár-bikszádi, alkenyér-kudsiri helyi érdekű vasutak, a miskolcz-diósgyőri villamos vasút, valamint a bosznia-herczegovinai és szerbiai vasutak részére szállíttattak.

A sajtóműhelyben, miután az ottani nagy fekvő lövedéksajtó elegendőnek nem bizonyult, egy 850 tonnás új lövedéksajtó állíttatott fel.

A lövedéksajtók fokozott üzeme egy második kombinált lég- és víznyomású accumulator felállítását tette szükségessé.

A lövedékesztergaműhelynek 35 méterrel való meghosszabbítása ez évben befejeztetett és az így bővített műhelyben 59 különféle szerszámgép állíttatott fel.

A régi hengerde melletti vasgerendarakodón lévő nyitott fészer meghosszabbíttatott és egy tartók levágására szolgáló villamos hajtású ollóval szereltetett fel.

A tégelyaczélöntőde részére egy mintaraktár létesíttetett.

A vegyműhelyben az eddig rosszul működő benzinnel fűtött elégető (hamvasztó) kemencze helyett egy villamossággal fűtött Heraeus rendszerű elégető kemencze lett felállítva.

Barossaknán az összes feltárások 8212 folyómétert tettek ki, ebből a déli vájat végére 246.6 méter esik, ezen vájatvég 974.5 méter hosszúságban be lett szüntetve. Az északi lejtős akna 344.1 métert haladt előre, ezen lejtakna összes hosszúsága 380.5 méter, a 365-ik méterben egy új szint lett megkezdve, a mely 66.1 métert haladt.

A pereczesi új aknában ezen évben az összes feltárások 8045.8 métert haladtak előre, ebből a felső telep északi vájatvégére 225.7 méter, a délire 46 méter esik, ezen vájatvég 1314 méter hosszúságban be lett szüntetve. Az alsó telep feltárása léghiány miatt szünetelt. A légakna 74 méterrel mélyíttetett alább és itt az alsó széntelepet elérte. A II. sz. akna 46 méterrel alább-mélyíttetett.

A gyártelepi gyarmat két kettős altiszti lakházzal nagyobbíttatott, Pereczesen az alkalmazottak és munkások részére egy jól berendezett gőzfürdő építtetett és ugyanitt az iskola, melynek helyiségei, a tanulók nagy számára való tekintettel, kicsinyeknek bizonyultak, egy emelet ráépítése által bővíttetett.

A rom, kath. templom építése ez évben kezdetett meg s márczius 29-én az első kapavágás tétetett, szeptember hó 3-án pedig az ünnepélyes alapkőletétel tartatott meg. A kőműves munkák ez évben ablakmagasságig haladtak előre.

1906.

A hazai vasipar terén általában s különösen a vasútépítés terén az 1906. évben beállott nagyobb lendület folytán az üzemek egész éven át bőven el voltak látva munkával.

Termeltetett:

1906. évben	75.996,580 kg.
1905. évben	60,290,146 "
1906. évben tehát több	15.706,434 kg.

A termelés 1906. évben a következő volt:

aczélsín	32.472.500 kg.
sínkapcsolószer	3.758,200 "
sínszeg, csavar, szegecs, távirda-alkatrész	2.766,800 "
rúd- és alakaczél és aczél kovácsolási czélokra	11.016,700 "
mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	738,600 "
aczélöntvény	4.302,300 "
tégelyaczélöntvény	269,400 "
kovácsolt tégelyaczél	93,000 "
ágyúlövedék	766,830 "
aczélaljzat	109,900 "
hengerelt rúd- és alakvas, hídanyag, tartó	12.146,440 "
kazánlemez	1.598,330 "
kovácsolt és sajtolt géprész és egyéb áru	2.823,280 "
vas- és fémöntvény	2.784,300 "
keresztezés	240 drb
váltó	336 "
barnaszén	308.421,700 kg.
építő- és fedőtégla	1.682,417 drb
tűzálló tégla, cséve, kagyló, dugó és egyéb áru	4.915,100 kg.

A m. k. államvasutak pályafentartásához szállított évi rendes szükségleten kívül az alkenyér-kudsiri, orosháza-szentes-csongrádi, arad-hegyaljai motorvasút, naszódvidéki, mocsolád-tábsiófoki, gyulavidéki, zombor-óbecsei, losoncz-gácsi, eszék-djakovár-vrpoljei, vrginmost-károlyvárosi helyi érdekű vasutak, továbbá a Miskolcz-diósgyőri villamos vasút és a budapesti közúti vasút részére szállíttattak vasúti felépítményi anyagok.

A sajtó- és lövedékműhely ez évben erősen volt foglalkoztatva és 786,584 kgrm súlyban 232,389 drb lövedéket szállított el.

Ezen műhelyek részére 49 különféle esztergapad és egyéb szerszámgép, továbbá 2 edzőkemencze és két villamos hajtású futódaru szereztetett be.

Miután a meglévő különböző gázfejlesztők avult, meg nem felelő rendszerük miatt az újabbi követelményeknek nem feleltek meg többé, gazdaságosabban működő új generátorokkal kellett ezeket pótolni. E czélból próbaképen egy Türk-féle generátor lett felállítva; amennyiben azonban az ezzel végzett kísérletek nem vezettek kedvező eredményre, egy Kerpely-féle generátor állíttatott fel és az próbaképen üzembe helyeztetett, valamint az abban fejlesztett gázok vizsgálására az új hengerde generátorépületében egy gázvizsgáló műhely lett berendezve.

Az aczélanyagok vegyi vizsgálata az új kor követelményeinek nem felelvén meg többé, a vegyműhely hozzáépítés által kibővíttetett, hogy abban egy teljesen berendezett mikro- és makroskopiai intézet elhelyezhető legyen.

Barossaknán a feltárások 5692.9 métert haladtak előre, ebből az északi lejtős akna alapközléjére 517 méter esik.

Ugyanezen évben a pereczesi új aknán a feltárások 7684.8 m. haladtak előre, ebből a felső széntelep északi vájatvégére 112.7 méter esik, ezen vájatvég előhaladása 1400 méter hosszúságban ideiglenesen be lett szüntetve. Az alsó széntelep északi vájatvége 240.7, a déli 341 m. haladt előre. A II. sz. akna az első szinten alul 46 méternyire kifalaztatott és 18 méterrel alább mélyíttetett.

A gyártelepi gyarmatban egy kettős tiszti lakház és 2 kettős altiszti lakház építtetett.

A rom. kath. templom építésénél augusztus 15-én a falegyenleg eléretett, november 15-én a külső építési munkák a toronyfal egyenének elérése és a tetőnek Eternittel történt befejezése után beszüntettettek.

1907.

Ezen évben a gyár összes üzemei bőven el voltak látva megrendelésekkel, melyek közül azonban több megrendelés teljesen lebonyolítható nem volt, mivel a gyártáshoz szükséges nyers anyagoknak, különösen az idegen szén beszállítását, a tél folyamán bekövetkezett vasúti forgalmi zavarok megakadályozták és ehhez járult még a majdnem egész éven át uralkodó munkáshiány, úgyannyira, hogy a tömeggyártásra berendezett hengerművek és aczélművek üzemeit időközönkint rövidebb-hosszabb időre teljesen be kellett szüntetni.

Mindazonáltal az össztermelés eredménye kielégítő volt, amennyiben az 1906. évinél 4.529,924 kg.-mal nagyobb termelés éretett el.

Miután a barossaknai és pereczesi szénbányák a gyár által szükségelt, folyton növekedő, az üzemek bővítése folytán megkívánt szénmennyiségeket fedezni nem voltak képesek és ez okból már hosszabb idő óta idegen szenet kellett beszerezni, az állami vasgyárak központi igazgatósága ezen bajon segítendő, más szénbányák, illetve szénterületek megvételét határozta el.

1907. évi július hó 1-én a hevesmegyei Nagybátony község határában fekvő s azelőtt Guttmann Testvérek tulajdonát képező nagybátonyi kőszénbánya, melynek lefejthető szénmennyisége 15.000,000 q-ra becsültetett, vétel útján a diósgyőri gyár tulajdonába került.

Ezen bánya egy 160 méter hosszú lejtaknával volt feltárva; a feltárt rész azonban nagyobbrészt már kifejtve és az egész telep igen elhanyagolt állapotban találtatott, miért is elsősorban üzemképes állapotba kellett azt helyezni s azért ezen évben termelési munka ott egyáltalán végezhető nem volt. A szénszállítás egy régi, alig üzemben tartható mozgonynyal történt, mely egy hibás álló kazánból lett gőzzel ellátva. A kazánházhoz egy kis kovácsműhely volt hozzáépítve s az üzemvezetői lakházon kívül még csak néhány igen elhanyagolt állapotban lévő munkásház és barakk állt rendelkezésre.

A szén osztályozása egy széncsúsztatón eszközöltetik, a honnét a szén egy 76 czentiméter nyomtávú vasúton a 2.2 kilométer távolságban fekvő nagybátonyi állami kőzúzótelepre vitetik s innét ezen kőzúzótelep mozdonyával a nagybátonyi állomásra szállíttatik.

Még ez évben egy gép és kazánház létesittetett s egy kisebb fekvő szállító gép és két mozgonykazán állíttatott fel, mi által az üzem biztosítva lett.

A m. kir. állami vasgyárak közp. igazgatósága a nagybátonyi szénbányán kívül ugyanezen évben a Disznóshorvát község határában fekvő s báró Radványszky család tulajdonát képező 1000 katasztrális holdat meghaladó szénterület kiaknázási jogát is megszerezte, mely területnek szénmennyisége 90.000,000 métermázsára becsültetett.

A diósgyőri gyár 1907. évi termelésére vonatkozó adatok a következők:

Aczélsín	33.642,926 kg.
Sínkapcsolószer	7.495,454 "
Sínszeg, csavar, szegecs	3.474,207 "
Rúd- és alakaczél és aczél kov. czélokra	11.905,132 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	521,510 "
Aczélöntvény	4.685,402 "
Tégelyaczélöntvény	293,681 kg.
Kovácsolt tégelyaczél	260,085 "
Ágyúlövedék	407,884 "
Aczélaljzat	414,545 "
Hengerelt rúd és alakvas, hídanyag, tartó	7,616,570 "
Kazánlemez	1.852,541 "
Kovácsolt és sajtolt géprész és egyéb áru	3.489,990 "
Vas- és fémöntvény	4.466,696 "
Keresztezés	575 drb
Váltó	714 "
Barnaszén	269.181,240 kg.
Építő- és fedőtégla	1.804,062 drb
Tűzálló tégla, cséve, kagyló és dugó	4.910,030 kg.
Nagybátonyi barnaszén	4.218,900 "

Ez évben az elszállított és számlázott lövedékek száma 443,907 kgrm összsúlyban 129,189 drb volt.

Vasúti felépítményi anyagok a m. kir. államvasutaknak, a boszniai államvasutaknak, a rózsahegy-koritniczai, vrginmost-károlyvárosi, orosháza-szentes-csongrádi, zombor-óbecsei, szatmár-mátészalkai h. é. vasutaknak, továbbá a budapesti közúti vaspályatársaságnak, a buda-

pesti közúti villamos vasútnak és a budapest-újpest-rákospalotai, valamint a szegedi villamos vasútnak lettek szállítva.

A különféle kisszelvényű bányasínek nagyobb mennyiségben különféle czégeknek és pedig bánya- és kohóhivataloknak, Ganz és társa, Orenstein és Koppel, továbbá Roessmann és Kühnemann czégeknek szállíttattak.

A Bessemerkohó 4 ömlesztő pestje, valamint a Régi Martinkohó 4 drb 9 tonnás kemenczéje, továbbá az új Martinkohó 3 drb 12 tonnás kemenczéje az államvasutak, az államvasutak gépgyára és egyéb magán czégek részéről támasztott, napról-napra fokozódó igényeknek nem tudtak kellően megfelelni, miértis az 1895. évben létesített új Martinkohó bővítése mutatkozott szükségesnek.

Az erre vonatkozó előmunkálatok 1907. évben megkezdettek és a Martinkohónak 1 drb 12 tonnás és 2 drb 25 tonnás kemenczével való bővítése határoztatott el. Ezen munkálatok 1907. év őszén engedélyeztettek és a bővítés azonnal foganatba vétetett.

Miután az államvasutak apróanyag-szükségletének rendkívüli fokozódása folytán hasonlókép a szeggyár termelő képessége sem volt kielégítő, ennek a bővítése is elhatároztatott s e czélból a szeggyár melletti anyagraktár egy része szabaddá tétetett és abban a szeggyár gépészeti berendezései helyeztettek el.

A kisebb és nagyobb kovácsolt tárgyakbani folyton-folyvást emelkedő szükséglet a régi hengerdében lévő 6 tonnás gőzpörölynek jobb kihasználás czéljából a kovácsműhelybe való áthelyezését tette szükségessé s miután a gyár munkatervébe nyersen kovácsolt ágyúcsövek gyártása is felvétetett, a kovácsműhely bővítése és egy 2850 tonnás kovácssajtó felállítása határoztatott el, a kovácsműhely bővítése rövid idő múlva foganatba is vétetett. A cs. és kir. közös hadügyminisztériumnak az új 8 cm-es tábori ágyúkhoz való lafettaszükséglet hányadszerű szállítására vonatkozólag a diósgyőri gyárhoz intézett felhívása volt indító oka annak, hogy ezen új gyártási ág bevezetése czéljából a lövedékesztergaműhely keleti irányban további 45 méterrel meghosszabbíttatott és szerszámok, chablonok stb. elhelyezésére, ezeknek állandóan nagyobbodó számára való tekintettel pedig a nyugati homlokoldalon is 6.5 méterrel ki lett bővítve.

A diósgyőri gyár a közös hadügyminisztérium részéről 954 felső lafetta szállításával lett megbízva s az ezek gyártásához szükséges gépek és berendezések meglettek rendelve.

A szerszámgépek felállítására - miután ezeknek száma folyton nagyobbodott, - a gépműhely mellett lévő s a vasöntődének 1903. évben az új épületbe történt áthelyezése óta üresen álló régi vasöntöde alakíttatott át.

A próbaképen felállított Kerpely szabadalmú generátorral folytatott kísérletek annak barossaknai és pereczesi barnaszénre való használhatását eredményezvén, egy új generátorközpont építése s egyelőre 20 drb Kerpely rendszerű, de a kísérletek alkalmával szükségesnek mutatkozó módosításokkal ellátott generátor beszerzése határoztatott el.

A központi generátortelep részbeni felállítása után az első 12 generátor szerelése megkezdetett.

A központi generátortelep felállítására szükséges hely nyerése czéljából a faszéncsúszda lebontatott és a régi barnaszéncsúszda közelében állíttatott fel.

E czélból a pirszénraktár is elhelyeztetett.

A mikroskopiai vizsgálatokhoz már meglévő műszerek ez évben az újonnan épített mikrographiai vegyműhelybe áthelyeztettek s a még hiányzó műszerek is beszereztettek.

Barossaknán összesen 1998 m. nyilam vájatott ki, ebből az északi ereszke alapközlejének vájatvégére 109 fm. esik.

A pereczesi új aknán ezen évben összesen 4918.1 méter nyilam vájatott ki, ebből az alsó szén-telep északi vájatvégére 255 méter és a délire 14.6 méter esik, ezen utóbbi vájatvég 527.6 m. hosszúságban be lett szüntetve, a szén rossz minősége folytán. A H. sz. aknában egy 64 m. mély f úrlyuk mélyíttetett le a víz lecsapolása végett és a mélyítés 17.3 méterrel haladt alább.

A gyártelepi gyarmatban 1 kettős tiszti lakház, továbbá 1 emeletes és 1 földszintes munkás-barakk létesíttetett.

A bányamunkásokban beállott állandó munkáshiány a pereczesi gyarmatban munkáslakházak építését tette szükségessé, hogy a bányamunkások olcsó és egészséges lakások átengedése által odavonzhatók és hosszabb ideig ott tarthatók legyenek.

Miután a gyár házépítésre alkalmas területtel Pereczesen nem rendelkezett, az ottani gyarmat alsó végén egy terület vásároltatott s azon 12 db emeletes, egyenkint 16 lakást magában foglaló munkáslakház a szükséges melléképületekkel és kutakkal létesíttetett, ezenkívül a pereczesi aknatelep fölött 2 munkásbarakk építtetett.

A pereczesi akna gépészeti berendezései egy további villamos mozdonynyal kiegészíttettek.

A rom. kath. templom építésénél a külső építési munkák majdnem befejeztettek s a torony vaskeresztje szeptember 29-én ünnepélyesen feltétetett.

1908.

Ebben az évben a m. kir. államvasutak oly nagy mennyiségű felépítményi anyagokat rendeltek meg a diósgyőri gyárban, hogy az csak minden erejének megfeszítésével, erőltetett éjjeli és nappali üzem és majdnem valamennyi lemez- és vasgerendamegrendelés visszautasítása mellett, valamint számos, eddig nagy fáradtság árán szerzett magánvevők mellőzésével és mintegy 2800 kocsirakomány külföldi aczélanyag feldolgozása mellett volt képes az egyes üzemeivel szemben támasztott igényeknek megfelelni.

Össztermelése a f. évben a gyár fennállása óta a legnagyobb volt s 120.475,431 kilogrammot, vagyis 41.703,930 kgrmmal többet tett ki, mint a lefolyt évben. Ehhez képest a munkáslétszám körülbelül 8500-ra emelkedett.

Az 1908. évi termelés részletes adatai a következők:

Aczélsínek	62.286,512 kgr.
Sínkapcsolószerek	13.756,430 "
Sínszeg, csavar és szegecs	5.736,428 "
Rúd- és alakosaczél	13.248,654 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	544,450 kgr.
Aczélöntvény	5.251,370 "
Tégelyaczélöntvény	360,938 "
Kovácsolt tégelyaczélöntvény	341,546 "
Lövedékek	644,981 "
Aczélaljzat	455,537 "
Alakvas és vastartó	7.611,374 "
Kazánlemezek	102,615 "
Kovácsolt és sajtolt áru	4.148,190 "
Vas- és fémöntvény	5.986,386 "

Keresztezés ..... 929 drb.
Váltó ..... 1305 "
Barnaszén ..... 320.334,600 kgr.
Építő- és fedőtégla ..... 2.398,010 drb.
Tűzálló áru ..... 5.477,989 kgr.
Nagybátonyi barnaszén ..... 26.199,600 "

Az elszállított lövedékek száma 64,888 darab volt.

Vasúti felépítményi anyagok a m. kir. állam-vasutakon kívül a. rózsahegy-koritniczai, a szabadka-gombos-palánkai, a poltár-kokova-újantalvölgyi, a duna-ipolyvölgyi h. é. vasutaknak, a boszniai államvasutaknak, a hernádvölgyi r. t-nak, a magy. helyiérdekű vasúttársaságnak, a szegedi és a temesvári villamos vasutaknak szállíttattak.

Kisebb szelvényű sínek különféle vállalkozóknak, főként Roessemann és Kühnemann czégnek lettek szállítva.

Az új Martinkohó egy 88.1 méter hosszú és 33 méter széles, teljesen vasszerkezetű csarnokkal bővíttetett, melyben az egyik 12 tonnás és a két 25 tonnás regeneratív Martinpest felállítatott és melyben még egy harmadik 25 tonnás pest részére is hely van, mely utóbbi egyelőre öntőcsarnok gyanánt használtatik.

A pestek kiszolgálására egy 20 tonnás segédmacskával biró 50 tonna teherbírású öntődaru, egy 20 tonnás futódaru és egy 20 tonnás segédmacskával felszerelt adagolódaru beszereztetett.

Az anyagraktárnak a múlt év végén megkezdett kiürítése befejeztetvén, a meglévő anyagok egy új ideiglenes raktárban helyeztettek el; az így bővített szeggyárban pedig számos sajtó, kovácstűz és 3 darab tyrefondoknak meleg állapotban való hengerlés általi előállítására szolgáló gép szereltetett fel, miáltal a szeggyár termelőképessége lényegesen emeltetett.

Az új kovácsműhely bővítése egy 55.2 méter hosszú és 15 méter széles közép- és 2 egyenként 27.6 méter hosszú és 9.3 méter széles oldalcsarnok létesítésében nyilvánult. A 2850 tonnás gőzhydraulikus kovácssajtó a középcsarnokban állíttatott fel és két 75 tonnás elektromos hajtású futódaruval, valamint egy regeneratív hegesztőpesttel láttatott el. Egy nagy izzító pest építése még folyamatban van.

Ez az egész új berendezés nagysúlyú forgattyú-tengelyek, hajótengelyek, ágyúcsövek stb.-nek 50,000 kgrmig terjedő súlylyal biró öntecsekből való kovácsolására van szánva.

A lafetta műhelynek nagyszámú különleges géppel való felszerelése befejeztetett, úgy, hogy az 1908. év elején már teljes üzemben volt és havonkint 50-60 felső lafettát szolgáltathatott.

Úgyszintén a sajtóműhely és a lövedékesztergaműhely is egész éven át teljes üzemben voltak s ezer számra gyártottak lövedékeket, továbbá lafettákhoz és szerkocsikhoz való üreges tengelyeket.

A központi generátortelep teljes vasszerkezetű épületének építése befejeztetett s további 8 generátor felszereltetvén, az egész telep üzembe helyeztetett. A generátoroknak szénnel való megtöltése villamos hajtású adagoló daruval történik, a fúvóleg szállítására külön épületben felállított két elektromos hajtású ventillátor van felállítva, mely épületben a kettős falú generátorköpenyekhez szükséges hűtővíz tisztítókészülékei is vannak elhelyezve. A generátorsalak rázó készülék által mozgatott vályúval egy vederműhöz tereltetik, mely a salakot egy külön álló épületbe emeli, a honnan az a kohószinten álló salakszállító kocsikba lesz lecsúsztatva.

Ezen teljes egészében gépészeti berendezés alkalmazásával a kezelőszemélyzet létszáma a legcsekélyebbre van redukálva, miáltal - a generátorok előnyös hatásfokát számba véve - a fűtőgáz előállítási költségeinél lényeges megtakarítás éretett el.

Az új Martinkohó bővítése által az eddigi sínrakodótérre való bejárás részben elzáratván, a sínrakodótérnek kelet felé való meghosszabbítása vált szükségessé és miután azon most nagyobb mennyiségű vasgerendák is lesznek osztályozva raktározandók, és mert a vastartógyártás mindinkább az új hengerdébe tétetik át, a sínrakodóteret is jelentékenyen meg kellett nagyobbítani.

E czélból a régi salakhányát keresztező s a m. kir. államvasutaknak a salakhánya fölött levő állomásához vezető közlekedési útnak a salakhánya szélére való áttelepítése és a salakhányának a kohószintre való egyengetése vált szükségessé. Ez által sínek és vastartók, valamint az új Martinkohó részére szükséges ócska vasanyagok részére elegendő nagyságú rakodótér nyeretett.

Miután a tűzállótéglagyár, a vasgyári pestek számának szaporítása folytán jelentékenyen megnövekedett saját tűzálló anyagszükségletét már nem volt képes fedezni s miután tervbe vétetett, hogy a többi állami vasgyárak ebbéli szükségletüket szintén a diósgyőri tűzállótéglagyárból fogják fedezni, szükségesnek mutatkozott ezt a téglagyárat részben átépíteni részben bővíteni. E czélból mindenekelőtt a tégelyaczélkohó részére szükséges tégelyek gyártását a tűzállótéglagyárból a tégelyaczélkohóba kellett áttelepíteni, ami viszont a tégelyaczélkohó épületének jelentékeny bővítését vonta maga után, mely ebben az évben megkezdetett és részben befejeztetett.

Magában a téglagyárban az egyik Rost-féle téglaégetőkemencze lebontatott és két félgázpesttel pótoltatott, valamint néhány aprítógép beszereztetett, ami a téglagyári épületnek részben való bővítését tette szükségessé.

A tégelyaczélkohó épületének a tégelygyártás áttelepíthetése végett bővített részében egyelőre a szerszámaczéledző és izzító berendezés helyeztetett el.

Miután a régi hengerdei kazántelep előmelegítővel biró gőzkazánjai avult szerkezetük miatt már nem feleltek meg, azok lebontattak és 8 Steinmüller-féle gőzkazánnal pótoltattak.

Az eddig a gépműhelyben használt hengeresztergapadok ebben az évben az átalakított régi vasöntődébe helyeztettek át és a gépműhely részére több szerszámgép beszereztetett; azonkívül a mozdonyfűtőház a mozdonyok nagyobb számának megfelelően bővíttetett.

Továbbá az aczélművek mintái és a Martin-aczélkohó hozzaganyagai részére egy-egy raktár építtetett, valamint egy 30,000 kg-os hídmérleg hozzávaló mérlegházzal és beépített irodával felállíttatott.

A feltárási és fejtési munkálatok a gyárhoz tartozó szénbányákban következőképen haladtak előre.

Barossaknán összesen 6856.7 méter nyilam vájatott ki, ebből az északi lejtős akna alapközléjére 320.1 méter esik.

A pereczesi új aknán ezen évben 8257.3 folyóméter nyilam vájatott ki, ebből az alsó telep északi vájatvégére 45.3 méter esik. A II. számú akna 194 méter mélységig lemélyíttetett, kifalaztatott és a rakodó kiképeztetett.

Miután a Barossaknán át kiaknázandó szénterület néhány év alatt előreláthatólag teljesen ki lesz merítve, az említett akna helyett ennek közelében megfelelő pótlásról kellett gondoskodni,

mely czélból a varbói határban lévő s a gyár tulajdonát képező szénterületen házi kutatások eszközöltettek; ezeknek eredménye azonban oly kedvezőtlen volt, hogy ismét beszüntettettek.

Ellenben foganatba vétetett a radostyáni szénterületnek megvizsgálása oly módon, hogy azon 6 fúrlyuk fúrása határoztatott el.

Nagybátonyban ezen évben a felső széntelep táratott fel egy nyugati irányú tároval és a második telepen az I. sikló területe; egyúttal kezdetét vette a bányamező nyugati részének a vetődésen túli feltárása. Összesen feltáratott ezen évben a felső telepen 24000 m^2 és a második telepen 13000 m^2.

Ormospusztán a széntelepek felkutatása czéljából 12 fúrlyuk lemélyítése határoztatott el, a fúrások 2 készlettel szeptember hó végén megkezdődtek.

A gyári gyarmatban 2 kettős tiszti, 4 kettős altiszti és 2 munkáslakház építtetett, Pereczesen 1 kettős munkáslakház és 1 munkásbarakk.

Nagybátonyban 1 lakház 2 altiszt és 2 munkáscsalád részére állíttatott fel.

Az 1908. évben a rom. kath. templom építési munkálatai és az összes berendezések befejeztettek, úgy, hogy október 11-én a templom ünnepélyes felszentelése nagy egyházi pompával végbemehetett.

1909.

A diósgyőri gyár ez évi szeptember hónapig hasonló módon volt foglalkoztatva, mint a múlt évben; ekkor azonban a bizonytalan politikai viszonyok következtében a vasúti felépítményi anyagok megrendelésében teljes pangás állott be, úgy, hogy a gyár kénytelen volt síneket készletre gyártani, hogy üzemeit némileg foglalkoztathassa. A munkáslétszám ebből kifolyólag az 1908-ik évivel szemben mintegy 1000 emberrel csökkent.

Az 1909. évi termelés adatai a következő kimutatásban vannak feltüntetve:

Aczélsínek	57.317,621 kg.
Sínkapcsolószerek	9.385,432 "
Sínszeg, csavar és szegecs	5.367,697 "
Rúd és alakosaczél	12.711,498 "
Mozdony-, szerkocsi- és kocsitengely	859,459 "
Aczélöntvény	4.878,910 "
Tégelyaczélöntvény	310,787 "
Kovácsolt tégelyaczél	330,039 "
Lövedékek	1.174,054 "
Aczélaljzat	218,942 "
Alakvas és vastartó	10.560,699 "
Kazánlemez	341,802 "
Kovácsolt és sajtolt áru	3.450,270 "
Vas- és fémöntvény	5.575,517 "
Keresztezés	1,053 db.
Váltó	1,318 "
Barnaszén	340.188,460 kg.
Építő- és fedőtégla	2.155,320 db.
Tűzálló áru	6.539,985 kg.
Nagybátonyi barnaszén	23.195,200 "

Az elszállított és számlázott lövedékek száma ez évben 192,080 darab volt és 1909. deczember 23-án a milliomodik lövedék elszállíttatott.

A m. kir. államvasutakon kívül felépítményi anyagok szállíttattak: a vácz-gödöllő-budapesti, a czegléd-cseméi, a naszódvidéki és az ungvár-vajáni h. é. vasutak és a magy. helyiérdekű vasúttársaság részére.

Kisebb szelvényű sínek ez évben is különféle vállalatoknak, főként Roessemann és Kühnemann czégeknek szállíttattak.

Sínmegrendelések hiányában a vastartógyártás ismét nagyobb mérvben űzetett.

Az új központi generátortelep berendezése további 8 generátorral és 1 második elektromos hajtású szénadagoló daruval kiegészíttetett és a hozzá tartozó gépházban még egy villamos hajlású szeleltető felállíttatott.

Január hóban a bővített Martinkohó már teljes üzemben volt, csupán egy közvetlen fűtésű pest hozzaganyagok előmelegítésére állott még építés alatt.

A szeggyár és váltóműhely egész éven át üzemben voltak.

A új kovácsműhely berendezése, kivéve az izzító pestet, befejeztettek és a kovácssajtó üzembe vétetett.

A lafettaalkatrészek gyártása és elszállítása akadálytalanul lebonyolódott és májusban teljesen befejeztetett.

A lövedékgyártás megrendelések hiányában a minimumra leszállíttatott, a sajtóműhely csaknem teljesen szünetelt, míg a lövedékesztergaműhelyben a régi megrendelések elintéztettek s aztán úgy ezen, mint a lafettaműhelyben csupán az őszszel megrendelt csekélyszámú gyakorló lövedékek vétettek munkába, egyébként pedig más esztergálási és marozó munkálatok foganatosíttattak a gépműhely részére.

Azonkívül a 30.5 cm.-es pánczél- és gyujtógránátoknak próbaképeni előállítása megkezdetett, mely lövedékfajták eddig sem Ausztriában, sem Magyarországon nem gyártattak, hanem a Krupp-gyárból szereztettek be.

A régi vasöntöde, melynek egyik fele hengeresztergaműhelyi czélokra használtatott, másik felében kerékesztergálásra való különleges gépekkel szereltetett fel, mely gyártási ág mindig nagyobb mérveket öltött.

A vasöntődében 2 féktuskómintázó gép állíttatott fel, melyek egész éven át a m. kir. államvasutak megrendelései által élénken voltak foglalkoztatva.

A váltóműhely egy különálló nagy, oldal nyitott szerelőfészerrel bővíttetett.

A m. kir. államvasutak igazgatósága már huzamosabb időn át azon kívánságának adott kifejezést, hogy a sínek minőségi fokozása czéljából nagyobb öntecsekből állíttassanak elő. Ezen kívánság és gazdasági okok miatt az 1909. évben egy előnyujtóhengersor építése és ezzel kapcsolatban a meglévő reverzáló hengersornak elektromos hajtásra való berendezése megkezdetett.

Hogy az új hengerde eme átalakításához szükséges villamos erő előállítható legyen, mindenekelőtt egy modern elektromos központ építtetett, melyben két darab 3000 lóerejű Zoelly-féle gőzturbina felállíttatott és melyben egy harmadik, 6000 lóerejű gőzturbina részére is hely hagyatott, úgy, hogy aztán nemcsak az új hengerde részére, hanem a többi üzemeknek hajtóerővel és világítással leendő ellátására is elegendő áram fog rendelkezésre állani.

A központi gépházhoz hozzáépítve egy szintén modernül berendezett, 8 Steinmüller-féle gőzkazánnal és 60 méter magas falazott kéménynyel biró kazántelep s a központ közelében 2 hatalmas, 50 méter hosszú, 6.5 méter széles és 21 m. magas Balcke-rendszerű hűtőtorony állíttatott fel. A gyár alsó részének elektromos világításához szükséges áramot 2 drb, a villamos központban a terjedelmes kapcsoló tábla előtt felállított motordynamó szolgáltatja.

Magában az új hengerdében, melynek faépítménye nagyobbrészt jóval nagyobb terjedelmű vasépítménnyel pótoltatik, a régi reverzáló gőzgép helyett egy egyenáramú motor fogja a kikészítő-, valamint az előnyujtó hengersort hajtani.

Ezen maximálisan 12 ezer lóerőt leadni képes 156 tonna súlyú motornak árammal való ellátását egy Ilgner-féle áramátalakító fogja eszközölni, mely egy háromfázisú, az elektromos központból táplált 1800 lóerejű motorral, 2 egyenáramú dynamóval és 2 darab, egyenkint 35 tonna súlyú lendítőkerékkel van felszerelve.

Az áramátalakító fordulatszáma 320 és 368 között fog váltakozni, teljesítménye pedig, a dynamók egyenkint 385 Voltnyi feszültsége mellett, állandóan 3320 ampére és rövid időre 7380 ampére lesz.

A reverzálható hengersorhajtó motor perczenként 140 fordulatot tehet, forgónyomatéka 80 fordulatnál körülbelül 100 métertonnáig terjed s 140 fordulatnál az még 38 métertonnát tesz ki.

A kikészítő hengersor gurítóinak, a sínfűrésznek és a kikészítő műhelynek gőzhajtógépei elektromotorokkal cseréltettek ki.

A blockhengersor, melynek hajtása egy a főtengely másik végén levő 1:1.8 arányú kerékáttétellel fog eszközöltetni, nagy keresztszelvényű és 6000 kg.-ig terjedő súlyú öntecseknek kisebb keresztmetszetűekké, illetve bugákká való előhengerlésére van szánva.

A blockhengersor 1000 mm. átmérőjű és 2750 mm. köteghoszszal biró hengerekkel lesz ellátva és megfelelő gurító és buktató készülékekkel és egy villamos hajtású pneumatikus öntecsollóval felszerelve, mely utóbbival meleg állapotban 400/400 mm.-ig terjedő keresztszelvényű öntecsek vághatók.

Ezzel a blockhengersorral 800 mm. szélességgel biró lapos bugák is lesznek előállíthatók, ezek megfelelő vezetőkészülék segélyével, álló helyzetben fognak a hengersor alá kerülni, melynek felső hengere 700 mm.-rel emelhető.

Öntecshevítésre a blockhengersornál 2 gázfűtésű mélypest és 9 fűtetlen gödör fog létesíttetni, melyeknek kiszolgálására egy villamos hajtású daru fog alkalmaztatni.

A blockvasollóval vágott előhengerelt öntecsek egy elektromos hajtású adagoló daru segélyével vagy a 2 mélypest egyikébe, vagy közvetlenül a kikészítő hengersor gurítóira helyeztetnek.

Ezen átalakítási munkálatokkal kapcsolatban a hengerdében lévő öntőgödörhöz tartozó 2 ingotdaru, 1 forgatható kinyúló karral biró villamos hajtású futódaruval fog pótoltatni, melynek feladata az aczélöntecseket az öntőgödörből kiemelni és a szomszédos csarnokba a mélypestdaru alá szállítani.

Az új elektromos központ létesítése következtében a gyár alsó részében lévő összes régi világítási dynamók feleslegesekké váltak s leszereltettek s az összes erőátviteli és világítási vezetékek átfektetvén, illetve újakkal kicseréltetvén, az elektromos központhoz csatoltattak.

Hasonlóképen foganatba vétetett a hidegvízszivattyútelep régi gőzhajtású dugattyús szivattyúinak elektromos hajtású czentrifugál szivattyúkkal való pótlása is.

A Szinvavíznek a gyárba vezetésére szolgáló fővízcsatorna már igen rossz karban volt, minélfogva más helyen új, nagyobb vízcsatornával pótoltatott.

Miután utóbbi időben a tégelyacélgyártás helyett mindinkább az acélnak elektromos úton való előállítására irányuló törekvés nyomult előtérbe, ez irányban az 1909. évben a diósgyőri gyár részéről is folytattattak terjedelmes előtanulmányok s ezek alapján a meglévő tégelyacélkohónak szintén elektroacélkohóvá való átalakítása határoztatott el.

A vonatkozó berendezés szállításával a francziaországi uginei Girod-gyár bízatott meg s pedig egyelőre egy 1500 kg. adagsúlyú pest és a hozzá való összes berendezések rendeltettek meg.

A pestalapzatok építése már megkezdetett.

A tégelyacélkohói kovácsmühelyben egy 500 kg. esősúlylyal biró gőzpöröly felállíttatott.

A gépműhely részére különféle más szerszámgépeken kívül egy nagy vízszintes fúró- és marógép beszereztetett, mely az eddigieknél nagyobb daraboknak a megmunkálását teszi lehetővé.

A téglagyárban a múlt évben beszerzett aprítógépek üzembe vétettek, az 5-ik Rost-féle téglaégető kemencze lebontatott és két félgázfűtésű pesttel pótoltatott.

A gyár nagyobb szénszükségletével és az üzemek folytonos terjedésével kapcsolatban természetszerűen a gyári mozdonyok számát is gyakran szaporítani kellett, ebből kifolyólag a vasgyár mozdonyállománya jelenleg a következő:

3 drb rendes nyomtávú mozdony, a gyáron belüli tolatásokra,

11 drb 1 méteres nyomtávú mozdony szénszállításra és

3 drb 700 mm-es nyomtávú mozdony salakszállításra. A pereczesi szénbányában 7 darab elektromos mozdony van használatban.

Azonkívül a gyár nagy anyagforgalmának lebonyolításánál szükséges s bér dolgában mindig nagyobb igényekkel fellépő napszámosok részbeni megtakarítására lassankint még 4 különböző nyomtávú gőzmozdonydaru beszereztetett.

A diósgyőri vasgyár folytonos fejlődése a gyári vágányhálózatok és vízvezetékek állandó jelentékeny bővítésének szükségességét is vonta maga után, mely vízvezetékek a gyári gyarmatra is kiterjednek.

A gyártelepi gyarmat utczái legnagyobb részének, továbbá az iskolának és a lakházaknak elektromos világításával a miskolczi villamossági részvénytársaság megbizatott, mely az ahhoz szükséges áramot miskolczi központjából szolgáltatja.

A nagybátonyi bányatelepen a régi kezdetleges üzemi iroda, melybe a rendelő szoba és egy kézi raktár is be volt építve, lebontatott és helyette egy megfelelő üzemi iroda, továbbá egy bányavédi iroda kéziraktárral és rendelő szobával építtetett. Azonkívül egy faszerkezetű fészer a salakfelvonó részére és egy árucsarnok a fogyasztási szövetkezeti fiók számára létesíttetett.

Barossaknán összesen 6243 fm nyílam vájatott ki, ebből az északi lejtős akna alapközléjére 477.8 méter esik; egész hossza 1490.1 folyóméter.

A pereczesi új aknán 10680.3 folyóméter nyilam vájatott ki, ebből a felső széntelep I. szintjének északi vájatvégére esik 140 méter, a megkezdett II. szintjére esik 94 méter hosszú kitérővágat és 200 méter hosszú fedüvágat, melylyel a széntelepet elérve, az alapközle észak felé 74.7 métert, dél felé 116.0 métert haladt. A II. sz. aknában ezen szinthez is egy rakodó képeztetett ki. Az alsó telepen az északi fővájatvég 454.4 métert haladt előre.

A Radostyánban tervezett 6 fúrlyuk közül 4 befejeztetett, a vastag széntelep a második számúban 163 méter mélységben fúratott át, a többi fúrlyukban, ezen széntelep mindenütt 200 méternél mélyebben fúratott meg és a széntelep felett 40 méternyire fekvő vizes homokréteget mindenik átfúrta. Ezen eredmény után kilátásunk van arra, hogy a felkutatott területen egy aknának a lemélyítésénél ugyanolyan nehézségek fognak támadni, mint a milyenek a pereczesi aknák lemélyítésénél is előfordultak.

A pereczesi új aknákban előforduló széntelepek mindenik fúrlyukban konstatáltattak, de a szénnek a vegyelemzés által kimutatott hamutartalma igen magas.

Nagybátonyban a két felső széntelep nyugati része táratott fel és pedig a felső széntelepen 36,000 m^2, a második széntelepen 17,000 m^2 kiterjedésben.

A bányamező déli részének megvizsgálása czéljából egy fúrlyuk lemélyítése határoztatott el. Ezen fúrlyuk 181 méter mélységben az 1-ső széntelepet keresztezte s a fúrást a második és harmadik széntelep átfúrása czéljából tovább folytattuk, eközben azonban egy trahyttelér éretett el; miután pedig ezek a telérek rendesen vetődést képeznek, a fúrlyuk be lett szüntetve és helyette tovább dél felé lemélyítése lett megkezdve, mely az első széntelepet 0.90 méter, a másodikat 1.2 méter vastagságban átfúrta; ezen fúrlyuk még üzemben van és azt a harmadik széntelep átfúrásáig szándékozunk folytatni.

Ormospusztán ezen évben a fúrások befejezést nyertek. A 12 fúrlyuk közül 3 két széntelepet, 6 egy-egy széntelepet fúrt át, egy fúrlyuk vetődésre akadt és eredményt nem ért el, 2 fúrlyuk pedig elszerencsétlenedett s azok helyett más fúrlyukak nem fúrattak. A fúrások alapján a szénterület nyugati részén 2 lejtős akna lett megkezdve, ezek közül az I. sz. akna 110 méter hosszú és a felső széntelepet 2 méter vastagságban átharántolta, a II. számú lejtős akna 120 méter hosszú és egy 0.5 méter vastag széntelepet átharántolt. Ezen akna az alsó széntelepig fog mélyíttetni, melyet előreláthatólag 210 méter lejtős hosszúságban fog elérni.

A gyártelepi gyarmatban 2 főtiszti és 1 kettős tiszti lakház építtetett.

Azonkívül a központi igazgatóság, a Diósgyőrött munkáslakásokban fennálló hiánynak és a környékbeli háztulajdonosok erre alapított lakásuzsorájának elejét veendő: 100, egyenkint 4 lakásból álló munkáslakház építését határozta el, melyek közül 24 ház egyenkint 4 kétszobás és 76 ház egyenkint 4 egyszobás lakással bir. Ennek a nagy lakótelepnek építése az 1909. évben, nyár elején megkezdetett s az év végéig mind a 100 ház elkészült és abba a lakók beköltözködtek. Egy jól sikerült víztelenítő telep által az egész telek szárazzá tétetett, a mellette folyó Szinva-patak szabályoztatott és a régi gyarmattal való összeköttetés ideiglenesen fahidak által létesíttetett.

A pereczesi bányatelepen a tanítónak, ki az iskolaépületben lakott, ki kellett költözködnie, miután az ottani iskolásgyermekek megnövekedett száma egy újabb tanterem megnyitását tette szükségessé, az illető tanító pedig egy kettős munkáslakház megfelelő átalakítása által jutott lakáshoz.

Nagybátonyban egy körülbelül 2 holdas telek vétel útján megszereztetvén, azon három egyenkint 6 lakásból álló munkáslakház építtetett.

Ormospusztán egy tiszti lak az üzemvezető részére és 12 egyenkint 6 lakásból álló munkáslakház építtetett. Ezek közül 4 lakház teljesen elkészült, míg a többi csak a jövő év folyamán lesz rendeltetésének átadható.

Ezen 4 lakház közül egy az üzemi iroda, a kéziraktár, 2 vendégszoba és 2 altiszti lak, a másiknak a fele pedig a vendéglő és a fogyasztási szövetkezeti fiókáruda ideiglenes elhelyezésére vétetett igénybe.

A diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár és a hozzátartozó bányatelepek leltári összértéke az 1909. év végével 34.497,893 kor. 69 fillért tett ki.

1910.

A hosszabb ideig tartó politikai válság folytán a gyár általában gyengén van foglalkoztatva, ezzel szemben a gyári építkezések gyorsan haladnak előre.

A generátorközpont további 4 generátorral lesz bővítve, úgy, hogy 32 generátorával a gyár összes üzemei által szükséges fűtőgázat képes lesz szolgáltatni.

Az új hengerde átépítése a befejezéshez közeledik, a nagy reverzáló motor, az Ilgner-átalakító s az új blockhengersor szerelése megkezdetett s az egyik mélypest, valamint az új villamos daruk már üzemben vannak, úgy, hogy a reverzáló készhengersor villamos hajtása néhány hét múlva, a blockhenger villamos hajtása pedig a nyár folyamán üzembe vehető lesz.

Az elektroaczélpest alapozása kész s remélhető, hogy az elektroaczéltelep 4-5 hónap múlva üzembe lesz hozható.

A téglagyárban a még meglévő 3 Rost-féle kemencze 1910. év folyamán lebontatik és egy 14 kamrával biró új gázkemenczével pótoltatik.

Az electroaczéltelep létesítése folytán fölöslegessé vált tégelygyártási berendezés eltávolíttatik és a téglagyár átépítése ezzel befejezést nyer.

A hidegvízszivattyúk kicserélési munkái folyamatban vannak.

Miután a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium által a m. kir. államvasutak gépgyára és a diósgyőri gyár szakembereivel a budapesti régi lánczhíd átépítése ügyében folytatott tanulmányok már közel vannak a befejezéshez, a szükséges láncztagok gyártása a diósgyőri gyárban 1910. évben valószínűleg már meg fog kezdetni, mely czélra az Erzsébet-híd építése óta meglévő láncztagmegmunkálógépek átalakíttatnak és a váltóműhelyben újból felállíttatnak, a váltóműhely pedig e czélból hozzáépítés által meghosszabbíttatik.

A mélyfúrások Radostyánban és Nagybátonyban folytattatnak, az Ormospusztán lévő 2 lejtakna mélyítése jól haladt előre s remélhető, hogy az esetre, ha a Gfrerer, Schoch és Grossmann vasútépítési vállalkozók által tervezett rendes nyomtávú barczika-rudóbányai vasút ez év végén elkészül, az ormospusztai szénbánya a szénszállítást 1911. év elején megkezdheti.

Jóllehet a diósgyőri gyár új Martinkohójával, villamos központi telepével, a technika legújabb tapasztalatai szerint berendezett villamos hajtású block- és készhengersorával és elektroaczélkohójával a modern berendezésű gyárak sorába lép, mégis, hogy gazdaságossági és modern technikai szempontból is kedvező megbirálásban részesülhessen, még sok átalakításra és bővítésre van szüksége.

Így mindenekelőtt igen kívánatos, hogy a diósgyőri gyár a nyersvasátolvasztási költségek megtakarítása czéljából egy nagyolvasztóval rendelkezzék.

Az erre vonatkozó előmunkálatok már folyamatban vannak s a nagyolvasztó elhelyezése a mellékelt gyári helyszínrajzon meg is van jelölve, mely nagyolvasztó részére a szükséges vasérczet a már a gyár tulajdonát képező és a még vétel utján megszerzendő gömörmegyei vasércztelepek volnának hivatva fedezni.

Az új Martinkohótól délre fekvő s ócskavas- és hozzaganyagok raktározására szolgáló, körülbelül 14,000 m^2 nagyságú új rakodótéren egy villamos hajtású törőmű és egy ugyanolyan olló, valamint a könnyebb ócskavasanyagoknak csomagokba való sajtolására szolgáló sajtógép

felállítása van tervbe véve. Mindezek az anyagok aztán egy elektromos hajtású függőpálya segélyével fognának a rakodótérről az új Martinkohóba szállíttatni, miáltal munkabérekben jelentékeny megtakarítás éretnék el.

A régi Martinkohó és aczélöntőde, melyek alacsony, sötét és fából készült épületekben vannak elhelyezve és kézi hajtású darukkal felszerelve, teljes átépítést igényelnek, mely átépítés szintén a jövő feladatai közé sorolandó.

Miután a jelenlegi gépműhely az új nagy kovácssajtó által készítendő nehéz kovácsolt tárgyak, különösen pedig forgattyú és hajótengelyek, valamint nyers ágyúcsövek megmunkálására nincs eléggé nagy szerszámgépekkel felszerelve, a gépműhelynek 100 méter hosszban és 20 méter szélességben egy vasszerkezetű épülettel való kibővítése van tervbe véve, ahol is a szükséges nagy megmunkáló gépek és megfelelő villamos hajtású emelő szerszámok volnának elhelyezhetők.

A már meglévő és még bővítendő villamos központ a gyár összes gőzgépeinek, különösen pedig a régi hengerdei hengersorvonó gépeknek kiküszöbölését van hivatva lehetővé tenni, mely alkalommal a régi hengerde alapos átépítésnek is lesz alávetendő.

A gépműhely és hozzátartozó egyéb műhelyek villamos hajtótelepe részére szükséges áram szintén az új elektromos központból volna vezetendő. A magyar nemzet régi vágya, hogy egy saját Arzenállal rendelkezzék. Ezen czélra központi fekvése és azon körülmény folytán, hogy úgy mindennemű lövedékeket, mint lafettákat már szállított s jelenlegi berendezéseivel az ágyúcsövekhez szükségelt aczélanyagokat is előállítani képes, a diósgyőri gyár lenne legalkalmasabb.

Amidőn néhány év előtt az új 8 czentiméteres tábori ágyúk előállításáról volt szó, a diósgyőri gyár egy ágyúcsőgyár létesítésére a teljes tervet már el is készítette, ezen terv azonban kivitelre nem került, mert a katonai kincstár az ágyúcsövek gyártásához aczél helyett bronz használatát határozta el.

Tervbe vétetett továbbá mindazon anyagoknak, a melyek jelenleg ideiglenesen a vasraktárban, a különfélék raktárában és az olajraktárban vannak elhelyezve, egy új központi raktárépületbe való összpontosítása.

Daczára annak, hogy majdnem minden évben tiszti és altiszti lakházak építtetnek s a gyártelepi gyarmat az elmúlt évben 400 munkáslakással bővíttetett, különösen az alkalmazottaknál - kik közül igen sokan még munkás-, illetve meg nem felelő lakásokban laknak - nagy lakáshiány uralkodik, miért is a gyártelepi gyarmat további kibővítése elkerülhetetlennek mutatkozik. A diósgyőri gyár ez időszerint:

1. a gyártelepi gyarmatban 436 lakházzal és körülbelül 5700 lakóval bir. A diósgyőri gyártelep jó karban tartott házaival és utczáival és szépen művelt kertjeivel és távolról látható nagy rom. kath. templomával párját ritkító mintatelep;

2. a pereczesi gyarmat 137 lakházból áll s lakóinak száma 2250;

3. Diósgyőr községben 12 lakházzal, illetve 59 lakással bir, a lakók száma 255;

4. Alsó-Hámor községben 3 lakházzal, illetve 12 lakással bir, a lakók száma 44;

5. a nagybátonyi telepen 12 lakházzal, illetve 44 lakással bir, a lakók száma 180;

6. az ormospusztai telepen 13 lakházzal, illetve 73 lakással bir, a lakók száma eddig 74.

Miután úgy a gyártelepi, mint a pereczesi kutak rossz ivóvizet szolgáltatnak, e bajon segítendő, a Bükkhegységben 10 kilométer távolságban és a gyár fölött 180 méter magasságban fekvő viz-dús felsőforrásnak a gyártelepre, a körülbelül 5 kilométer távolságban fekvő Gallya-forrásnak pedig a pereczesi gyarmatba való bevezetése van tervbe véve.

A gyarmatok lakószámának folytonos emelkedése a meglévő, különösen pedig a gyártelepi iskolák bővítését fogja szükségessé tenni.

A gyár eddig a következő iskolákkal rendelkezik :

1. a gyártelepen egy 6 osztályú különválasztott fiú- és leányiskolával, egy tanonczciskolával és egy kisdedóvóintézettel összesen körülbelül 1600 tanulóval, melyek egy iskolagondnok és 26 tanerő vezetése alatt állanak;

2. Pereczesen egy 6 osztályú vegyes iskolával és körülbelül 360 tanulóval, mely 6 tanerő vezetése alatt áll;

3. Nagybátonyban egy egyesített vegyes iskola 40 tanulóval, mely egy tanerő vezetése alatt áll;

A minden tekintetben legújabb rendszer szerint, de csak 36 beteg elhelyezésére berendezett gyártelepi kórháznak a legközelebbi időben való kibővítése is kilátásba van véve.

A gyártelepi kórházon kívül Pereczesen egy 5 ágygyal ellátott szükségkórház áll rendelkezésre.

A diósgyőri gyár jóléti intézményei között a fürdők is említendők meg és pedig a gyártelepi - legújabb rendszer szerint berendezett - gőz- és kádfürdő, mely meleg és hideg tükörfürdővel, gőzkamrával, zuhanyhelyiséggel, négy munkás márványkáddal, négy tiszti márványkáddal, továbbá hidegvízgyógymódhoz való két fürdőkamrával, valamint iszapfürdőkhöz való két fürdőkamrával alkalmazottak és egy két káddal és 10 nyugágygyal berendezett fürdőhelyiséggel munkások részére, végül egy különféle készülékekkel biró villanyfényfürdővel van ellátva.

A gyártelepen ezenkívül férfiak és nők részére egy-egy elkülönített nyári fürdő áll rendelkezésre.

A pereczesi gyarmat egy jól berendezett s tükörfürdővel és 4 fürdőkamarával ellátott fürdővel rendelkezik.

A diósgyőri gyárnak fontos tényezője a társpénztár, mely bérkeresetük 6%-át fizető 2000 állandó és bérkeresetük 3%-át fizető közel 6000 ideiglenes taggal bir.

Az összes társpénztári tagok és családtagjaik ingyenes orvosi kezelésben és gyógyszerellátásban részesülnek, ezenkívül a tüdőbeteg tagok ápolás és orvosi gyógykezelés czéljából a társpénztár költségén az állami vasgyárak algyógyi szanatóriumába vétetnek fel.

A társpénztár állandó tagjai nyugellátást, elhalálozásuk esetén özvegyeik nyugbért és az árvák nevelési pótlékot kapnak.

A társpénztár jelenlegi vagyona több mint 5.000,000 korona.

A diósgyőri gyár összes alkalmazottainak és munkásainak gyógykezeltetését a gyártelepen 6, Pereczesen l, Miskolczon 2, Diósgyőrben, Nagybátonyban és Ormospusztán 1-1 orvos látja el.

Nagy jótétemény a diósgyőri gyár alkalmazottainak és munkásainak a megfelelő élelmi czikkek, ruhák stb. olcsó beszerzése czéljából létesített „Alkalmazottak és munkások fogyasztási szövetkezete", melynek részvénytőkéje ez idő szerint 740,000 korona, évi forgalma 3.000,000 K s részvényei 6%-ot kamatoznak.

Ezen szövetkezetnek Pereczesen, Nagybátonyban és Ormospusztán fiók-árudái vannak; a gyártelepen egy nagy árucsarnokkal rendelkezik, melynek pinczehelyiségeiben egy szikvíz- és jéggyár van elhelyezve, ezenkívül egy tejcsarnokkal, egy pékműhelylyel, egy mészárszékkel és egy vendéglővel bir.

A szövetkezet jelenlegi nagy árucsarnoka közelében a gyár jelenleg még egy árucsarnokot építtet, melyben hideg és meleg tej, valamint vegyes áruk és ezenkívül II-od rendű olcsó hús lesz kimérve.

Pereczesen a szövetkezet egy árucsarnokkal, egy szikvízgyárral, egy pékműhelylyel, egy vendéglővel, egy vágóhíddal és egy mészárszékkel rendelkezik.

Nagybátonyban és Ormospusztán a szövetkezet szintén egy-egy árucsarnokkal bir.

A szövetkezet forgalmának rendkívüli emelkedése következtében a helybeli nagy árucsarnoknak egy emelet ráépítésével való bővítése még ez évben okvetlenül szükséges.

Az év hideg szakában a gyár munkásainak a gyártéren belül forró teát rummal és czukorral olcsó árban ($^1/_4$ liter 4 fillér) szolgáltat ki.

A gyár ezenkívül egy alkalmazottakból és munkásokból álló, teljesen felszerelt tűzoltósággal rendelkezik; a tűzőrség állománya a gyártelepen 110, a pereczesi gyarmatban és Barossaknán 70 ember.

Az egyenruhával ellátott gyári zenekar 24 zenészből és egy karmesterből áll. A zenészek valamennyien alkalmazottai, illetve munkásai a gyárnak.

A hangszerek, hangjegyek és egyenruhák beszerzése és fentartása, valamint a zenészek zene közreműködésének díjazása az alkalmazottak és munkások terhére lesz elszámolva, - kiktől is e czélra fizetésük illetve bérkeresetük $^1/_4$ százaléka vonatik le.

Az alkalmazottak és munkások szórakoztatására és segélyezésére több egylet és pedig: az alkalmazottak olvasóköre, az alkalmazottak dal- és műkedvelő egylete, a gyári munkások dal- és önképzőköre, a pereczesi alkalmazottak és munkások dalköre, a tennisz-klub és a gyári alkalmazottak kerékpáregylete áll fenn.

A vendéglő nagytermében az alkalmazottak, a munkásétteremben pedig a munkások részére egy-egy színpad áll rendelkezésre.

Miután a jelenlegi gyári vendéglő helyiségei az alkalmazottak és munkások számának rendkívüli növekedése következtében minden tekintetben elégtelennek bizonyultak, azok megfelelő bővítése már hosszabb ideig szintén nem lesz elodázható. A fent felsorolt egyleteken kívül elsősorban az alkalmazottak és munkások segélyezése s másodsorban azok szórakoztatása czéljából a gyártelepen még a következők léteznek, é. p. „Művezetők egylete" mint a művezetők országos szövetségének fiókja, a „Rokkant munkások segélyegylete" mint a „Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíjegyletének fiókja" és végül a " Kétfilléres asztaltársaság" című munkásegylet, mely tagjainak, illetve elhalálozásuk esetén azok hozzátartozóinak segélyt nyújt.

A vasgyár, Miskolcz város és Diósgyőr község között az 1906-7. évben épített Miskolc-diósgyőri helyi érdekű villamos vasút közvetíti a forgalmat.

A m. kir. pénzügyminisztérium a Miskolczon és Diósgyőrött lakó gyári munkások érdekében az ezen vasút építéséhez szükségelt tőkéhez (ennek majdnem felével) való hozzájárulása által annak megvalósítását nagyban előmozdította s egyidejűleg a szükséges befolyást biztosította

arra nézve, hogy a gyári munkásoknak ezen közlekedési eszköz olcsó áron leendő igénybevétele s így a gyárba és innét vissza való fárasztó gyaloglás elkerülése lehetővé tétessék.

A diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár a pereczesi bányateleppel együtt Diósgyőr nagyközséghez tartozik. E kapcsolat nem bizonyult áldásosnak, mert a gyár amellett hogy a saját nyilvános épületei építésének és fentartásának költségeit sajátjából fedezi, továbbá iskoláit, fürdőit, a kórházat és a világítást, valamint a vagyonbiztonsági szolgálatot stb. sajátjából tartja fenn, mégis a községi terhekben teljes mértékben osztozik. Minthogy továbbá Diósgyőr község túlnyomólag földművelő lakosságának érdekei a vas- és aczélgyár alkalmazott és munkás-lakó elemének érdekeivel igen gyakran összeütközésbe kerülnek s végül azon körülményre való tekintettel, hogy a gyártelepen lakó s körülbelül 6000 lélekszámot kitevő munkásosztály ügyeinek elintézését és érdekeinek megvédését a gyárnak Diósgyőr községtől való távolsága igen megnehezíti s minden egyes alkalommal az elvesztett munkaidő folytán elesett bérkereset miatt igen megdrágítja, régi óhaja a diósgyőri gyárnak s az ezzel határos telepek lakóinak a Diósgyőr községtől való különválást és egy külön községgé való alakulást megvalósítani.

Az ehhez szükséges intézkedés a minisztériumban és a vármegyénél megtétettek s remélhető, hogy a különválás még ez évben keresztül is vitetik és a vasgyár a mellette fekvő Újdiósgyőr, Poczogó, Nyirjes és Szarka-hegy telepekkel, valamint a pereczesi bányateleppel közösen, az előre haladó fejlődésben többé nem akadályozott

„Diósgyőrvasgyár"

községet fogja alkotni.

Diósgyőrvasgyár, 1910 február havában.

A gyári gyarmat helyszinrajza.
I. Vártartó.
II. Munkás barakok.
III. Kórház.
IV. Munkás lakhanya.
V. Tüzoltóság.
VI. Romkath. templom.
VII. Leányiskola.
VIII. Irodaépület.
IX. Sör- és gyógyfürdő.
X. Tejcsarnok.
XI. Gyógyszertár.
XII. M. kir. posta- és távirda hiv.
XIII. Uszoda.
XIV. Vendéglő.
XV. Munkás étterem.
XVI. Mészárszék.
XVII. Sütöde.
XVIII. Vágóhid.
1 mm = 5 m.

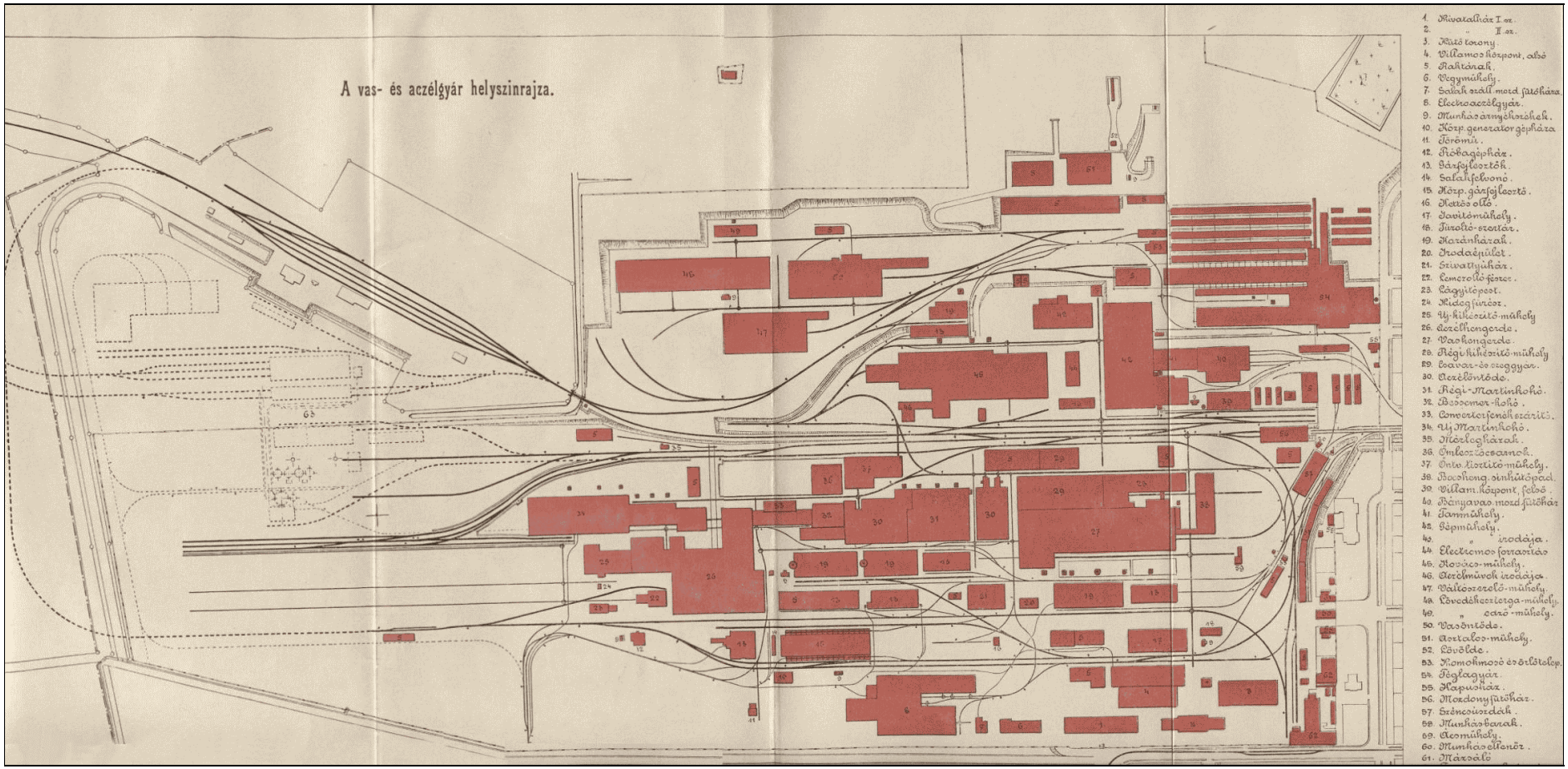
A vas- és aczélgyár helyszinrajza.
1. Kivatalház I. sz.
2. " II. sz.
3. Kütő torony.
4. Villamos központ, alsó
5. Raktárak.
6. Vegymühely.
7. Salak száll. mozd. fütőhára.
8. Electroaczélgyár.
9. Munkásárnyékszékek.
10. Közp. generator gépháza
11. Törömü.
12. Próbagépház.
13. Gázfejlesztők.
14. Salakfelvonó.
15. Közp. gázfejlesztő.
16. Nettós olló.
17. Javitómühely.
18. Tüzoltó-szertár.
19. Karánházak.
20. Irodaépület.
21. Szivattyúház.
22. Lemezolló-fészer.
23. Lágyitópest.
24. Hidegfürész.
25. Uj-kikészitő-mühely
26. Aczélhengerde.
27. Vaskengerde.
28. Régi kikészitő-mühely
29. Csavar- és szeggyár.
30. Aczélöntöde.
31. Régi-Martinkohó.
32. Bessemer-kohó.
33. Converterfenék szárító.
34. Uj Martinkohó.
35. Mérlegházak.
36. Ömlesztőcsarnok.
37. Öntv. tisztitó-mühely.
38. Bocsheng. sinhütőpad.
39. Villam. központ, felső.
40. Bányavas mozd. fütőház
41. Tanmühely.
42. Gépmühely.
43. " irodája.
44. Electromos forrasztás
45. Kovács-mühely.
46. Aczélmüvek irodája.
47. Váltószerelő-mühely.
48. Lövedékeszterga-mühely.
49. " edző-mühely.
50. Vasöntöde.
51. Asztalos-mühely.
52. Lövölde.
53. Komokmosó és őrlőtelep.
54. Téglagyár.
55. Hapusház.
56. Mozdonyfütőház.
57. Szénesúszdák.
58. Munkásbarak.
59. Acsmühely.
60. Munkásellenőr.
61. Mázsáló